

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52Trušenjski
94(497.412)"11/13"

Prejeto: 22. 6. 2010

Martin Bele

univ. dipl. zgodovinar, podiplomski študent zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, Klinetova 2, SI-2000 Maribor
e-pošta: martin.bele@gmail.com

Rodbina Trušenjskih

IZVLEČEK

Članek obravnava razvoj, zgodovino in genealoško podobo rodbine Trušenjskih v času od 12. do 14. stoletja, ko je rodbina obstajala in delovala. Podrobneje so obravnavane le veje, ki so imele svoj sedež na današnjem slovenskem ozemlju. Pri slednjih gre za cmureško, dravograjsko, marenberško in vuzeniško vejo. Ob koncu prispevka so člani rodbine predstavljeni v genealoški preglednici.

KLJUČNE BESEDE

Trušenjski, plemstvo, genealogija, srednji vek, Cmurek, Dravograd, Marenberg, Vuzenica

ABSTRACT

THE TRIIXEN FAMILY

The paper describes the development, history and genealogy of the Triixen family between the 12th and 14th centuries, when the family lived and worked. The detailed description focuses on family branches that had their seat in the present-day Slovenian territory, i.e. the Mureck, Unterdrauburg, Mahrenberg and Saldenhofen branch. At the end of the paper the family composition is illustrated by virtue of a genealogical diagram.

KEY WORDS

Triixen (Trušnje) family, nobility, genealogy, Cmurek (Mureck), Dravograd (Unterdrauburg), Marenberg (Mahrenberg), Vuzenica (Saldenhofen)

Uvod

V pričujočem prispevku sem se ukvarjal z izvorom, življenjem in razvojem ter koncem rodbine gospodov Trušenjskih, pri čemer sem poseben poudarek posvetil le vejam rodbine, ki so imele svoje sedeže na današnjem slovenskem ozemlju. Pri raziskovanju sem uporabljal objavljene vire, elektronski vir ter slovensko in nemško literaturo s področja zgodovine današnjega slovenskega in avstrijskega prostora.

V času med 12. in 14. stoletjem, ko je rodbina Trušenjskih obstajala, je bilo območje, na katerem so njeni člani živeli in delovali (torej predvsem območje vojvodine Koroške in leta 1180 nastale vojvodine Štajerske), del Svetega rimskega cesarstva. Trušenjski so se v svojem času na deželni ravni večkrat uspeli dokopati do visokih časti, v redkih primerih so bili vključeni celo v dogodke in procese na ravni cesarstva.

Izvor rodbine

Prvič se Trušnje leta 822 omenjajo kot *Trubsna*.¹ Iz listine kralja Arnulfa iz leta 895 razberemo obstoj dveh gradov v Trušenjski dolini, ki ju je v last dobil neki Valtun.² Gre za gradova Zgornje Trušnje in Srednje Trušnje ali morda za Waisenberg, grad, ki leži nasproti Zgornjih Trušenj.³ Vsi trije gradovi, ki stojijo severozahodno od Velikovca, so danes ruševine.⁴

V zgodnjem 11. stoletju je Valtunove posesti v Trušenjski dolini imela njegova potomka Hema, žena savinjskega mejnega grofa Viljema. Po smrti svojega moža in sinov je Hema v Krki ustanovila ženski samostan.⁵ Salzburški nadškof Balduin ji je leta 1043 izstavil listino, v kateri ji je zagotovil vse župnijske pravice in desetino nad cerkvami, ki jih je zgradila in podarila takrat novoustanovljenemu samostanu. Med njimi je bila tudi trušenjska cerkev.⁶ Nadškof Gebhard je skoraj tri desetletja kasneje samostan ukinitel ter s papeževim in kraljevim dovoljenjem leta 1072 v Krki ustanovil škofijo.⁷ Sredi 11. stoletja je Trušenjska dolina tako iz posesti Heminega rodu postala najprej last Heminega samostana in nato krške škofije. Krški škof Berthold (1090–1106), prav tako iz Heminega rodu, je oba gradova s pripadajočimi dvori in vinogradi podelil v fevd grofu Engelbertu Spanheimskemu (poznejšemu koroškemu vojvodi), kar je po njegovi smrti podedoval njegov mlajši brat Bernhard. Ta fevdalni

odnos Spanheimov do krške škofije se po letu 1147 ni več upošteval, Otokarji pa so to posest smatrali za alodialno.⁸

Prvič se leta 1106 kot Trušenjska omenjata brata Gerolt in Reginhoh.⁹ V naslednji generaciji se kot Trušenjski omenjajo Reginbert (Rajnbert) (1123–1147), Volbert (ca. 1123–1142 oz. –1173), Viker (ca. 1123–ca. 1152), Valhun (ca. 1123–1147) in Gerloh (ca. 1123–ca. 1162/71). Večinoma jih najdemo v spremstvu Spanheimov in zdi se, da so bili med seboj vsi bratje, vendar so mnenja o tem deljena.¹⁰ Medtem ko je bil Rajnbert svoboden,¹¹ je bil Gerloh leta 1154 oz. 1155 označen kot krški ministerial,¹² Volbert (ali pa njegov istoimenski sin) pa leta 1173 morda kot koroški (spanheimski).¹³ Obstaja tudi možnost, da sta v istem času živela dva Rajnberta, imenovana pot Trušnjah ter da je bil eden brat Volberta, Vikerja, Valhuna in Gerloha,¹⁴ drugi pa svobodni gospod.¹⁵ V tem primeru bi bilo mogoče povezati svobodnega Rajnberta in že omenjena brata Gerolta in Reginhoha, ki sta prav tako bila svobodna.¹⁶

V listini grofa Bernharda iz časa med letoma 1105 in 1126 med pričami srečamo Rajnberta in njegovega sina Kolona. Za njima pričajo tri druge priče, nato pa Konrad Trušenjski in njegov sin Konrad. Za obema Konradoma sta spet navedeni dve drugi priči, nato pa sledijo bratje Volbert, Viker in Valhun Trušenjski.¹⁷ V spanheimski listini, izdani med letoma 1123 in 1130, se med pričami omenjata Konrad in Vitmar Trušenjska. Za njima pričata dve drugi priči, nato pa bratje Volbert, Viker, Valhun in Gerloh.¹⁸

Grof Bernhard je 20. aprila 1147 obdaroval samostan Št. Pavel in kot priči sta bila navzoča Rajnbert Trušenjski in njegov sin Henrik I. Za njima so bile navedene štiri druge priče, nato pa Konrad Trušenjski in njegov istoimenski sin. Takoj na mestu za njima je bil naveden Valhun Trušenjski.¹⁹ Bernhard je (okrog) istega dne obdaroval tudi samostan v Vetrinju in takrat je bil kot priča

⁸ Hausmann, Otakare, str. 228.

⁹ MDC I, št. 40; MDC III, št. 525 (tukaj brez pridevka).

¹⁰ MDC III, št. 521, 572, 574; MDC I, št. 54; MDC III, št. 749; MDC I, št. 128, 138, 150 (III.); MDC III, št. 1035, 1132; MDC I, št. 279; Hausmann, Otakare, str. 228; Pirchegger, Landesfürst 1, str. 153–154.

¹¹ MDC I, št. 138; MDC III, št. 796.

¹² MDC I, št. 187 (I. in II.); Hausmann, Otakare, str. 228.

¹³ MDC III, št. 1035, 1132; MDC I, št. 279; Hausmann, Otakare, str. 228, 232.

¹⁴ MDC III, št. 749; Pirchegger, Landesfürst 1, str. 154.

¹⁵ MDC III, št. 796.

¹⁶ Pirchegger, Landesfürst 1, V. TRIXNER (zu S. 153 ff.), genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

¹⁷ Hans Pirchegger trdi, da je listina bržkone nastala malo po letu 1130. MDC III, št. 521; Pirchegger, Landesfürst 1, str. 153–154 in 172 (op. 8).

¹⁸ MDC III, št. 572.

¹⁹ MDC III, št. 838.

¹ MDC III, št. 10.

² MDC I, št. 3.

³ Hausmann, Otakare, str. 228.

⁴ Kohla, Burgen, str. 210, 227, 343.

⁵ Fräss-Ehrfeld, Geschichte, str. 119, 149.

⁶ UBSt I, št. 53.

⁷ Braumüller, Geschichte, str. 79.

naveden Rajnbert s svojima sinovoma Gotfridom I. in Kolonom I., takoj za njimi pa Konrad in njegov sin Konrad Trušenjska. Nato so bile navedene tri druge priče, ki jim je sledil Valhun Trušenjski.²⁰ Že omenjeni Vitmar Trušenjski (ali morda njegov potomec) se je pojavil tudi leta 1181, ko je pričal v cmureški listini. V isti listini je pričal tudi Henrik I. Trušenjski, vendar sta se omenjala ločeno drug od drugega. Henrik je bil med pričami naveden takoj drugi, Vitmar pa skoraj zadnji. Med njima bilo tako navedenih 15 prič.²¹

Kot Trušenjski je bil za leto 1142 omenjen tudi neki Vilinh. V tem času je pričal pri grofu Bernhardu. Med pričami je bil naveden takoj za brati Rajnbertom, Valhunom, Volbertom in Vikerjem.²² Vilinh (brez pridevka) se je kot priča pri Spanheimih sicer pojavil še dvakrat, prvič že leta 1124, drugič pa pred letom 1147.²³

Listina, ki je bila izdana med letoma 1143 in 1164, omenja tudi Bertrada iz Trušenj, ki je vetrinjskemu samostanu podelil tri kmetije, a je za to dejanje potreboval dovoljenje grofa Otokarja III. Bil je torej njegov ministerial.²⁴ Konrad II. Trušenjski se je, kot rečeno, skupaj z očetom zadnjič omenjal leta 1147. Po eni izmed variant bi lahko pri njem šlo za Konrada Svibenskega, ki bi se naj po novem gradu Svibno imenoval po letu 1147.²⁵

Oglede na vse navedeno bi smeli sklepati, da so bile Trušenjske družine tri, v skladu s tremi že omenjenimi gradovi. Hans Pirchegger smatra oba Konrada za svobodna, Vitmarja in Vilinha pa za nesvobodna. Sam sicer tudi piše, da stojijo svobodne priče včasih med nesvobodnimi.²⁶ Glede na to, v katerih listinah so pričali in kakšen položaj so med pričami imeli, se zdi verjetno (ne pa gotovo), da je pri vseh štirih šlo za spanheimske ministeriale.

Leta 1147 je grof Bernhard Spanheimski na križarskem pohodu padel v turško zasedo in izgubil življenje.²⁷ Po njem je štajerski mejni grof Otokar III., nečak njegove žene Kunigunde, podedoval obširna ozemlja v Podravju, poleg tega pa tudi vrsto gradov in ministerialnih rodbin na Koroškem. Najpomembnejša med njimi je bila rodbina Trušenjskih.²⁸ Njeni člani so imeli kot sedeža družine od Spanheimov (in kasneje Otokarjev in Babenberžanov) Zgornje in Srednje Trušnje, Waisenberg pa

je krškemu škofu Henriku I. (1167–1174) uspelo odkupiti.²⁹

Pred letom 1147 je območje Dravske doline zahodno od potoka Velka in Vurmata spadalo k ožji vojvodini Koroški in podjunski grofiji. Po tem datumu je prišlo pod Otokarje in s tem kasnejši Štajerski.³⁰ Niso sicer vsi Trušenjski postali štajerski ministeriali, temveč le določen del in predvsem potomci že omenjenega Rajnberta.³¹ Iz listine krškega škofa Romana I., datirane v leto 1160 tako izvemo, da je Popon iz Peggaua napadal škofijske posesti. Nekega dne so ga pognali v beg škofovi ministeriali, med katerimi so se posebej izkazali Trušenjski (*«...inter quos Truhsinenses studiosius ceteris nobis aderant...»*). Konkretnih imen Trušenjskih v listini ne najdemo.³² Morda je šlo za Gerloha oz. njegovo družino.

Rajnbertov sin Kolon I. je bil leta 1155 še prištet k *nobiles*, kar bi bilo v skladu s svobodnim stanom njegovega očeta, osem let za tem pa ga najdemo že med salzburškimi, koroškimi in briksenskimi ministeriali. Sam je bil otokarski ministerial, kakor izpričujejo druge listine, v katerih je pričal.³³ Imel je sina Henrika II., ki pa je umrl pred svojim očetom in bil med letoma 1164 in 1189 pokopan v samostanu Št. Pavel v Labotski dolini. Ob tej priložnosti je Kolon podelil samostanu kmetijo.³⁴ Kolon I. je začasno imel, bržkone kot otokarski fevd, odvetništvo nad samostanom v Eberndorfu (Dobrla vas) in zaradi njega prišel v spor s Havardom Podjunskim. Do poravnave med sprtima stranema je prišlo leta 1194.³⁵

V obravnavanem obdobju se je mnogo starih svobodnih rodbin (npr. Šaleški, Šoštanjski, Orti) odločilo za (ali je bilo prisiljenih v) korak formalne podreditve močnejši rodbini, pri čemer so svoje nekdanje alode prejeli nazaj v fevd. S tem korakom so se rešile pritiska močnejših sosedov, saj so v svojem novem fevdnem gospodu pridobile močnega zaveznika, hkrati pa se njihova moč v praksi ni kaj dosti zmanjšala. Možno bi bilo, da so se tudi potomci Rajnberta I. odločili za podoben korak.³⁶

Otokarski ministerial je bil tudi Henrik I. Trušenjski, že omenjeni drugi Rajnbertov sin.³⁷ Poleg

20 MDC III, št. 839.

21 MDC III, št. 1276.

22 MDC III, št. 749.

23 MDC III, št. 547 (II.), 608.

24 Hausmann meni, da je listina nastala med letoma 1148 in 1164. MDC III, št. 762; Hausmann, Otakare, št. 228, 235, 263 (op. 49), 266 (op. 144).

25 Kos, Blesk, str. 74.

26 Pirchegger, Landesfürst 1, str. 154 in V. TRIXNER (zu S. 153 ff.), genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

27 MDC III, št. 858; Gradivo IV, št. 245.

28 Dopsch, Länder und Reich, str. 285–288.

29 MDC I, št. 248; Fräss-Ehrfeld, Geschichte, str. 540; Hausmann, Otakare, str. 228, 231.

30 Pirchegger, Untersteiermark, str. 150; Pferschy, Beurteilung, str. 367.

31 Hausmann, Otakare, str. 228–229.

32 Listina je sicer ponaredek in je nastala okoli leta 1213, vendar na podlagi neke pristne listine. MDC I, št. 213; Gradivo IV, str. 407; Hausmann, Otakare, str. 228.

33 UBSt I, str. 263; MDC III, št. 1082; Hausmann, Otakare, str. 229.

34 MDC III, št. 1073 (IV.); Gradivo IV, št. 477 (IV.).

35 MDC III, št. 1445; Hausmann, Otakare, str. 229, 246.

36 Ravnikar, Po zvezdnih poteh, str. 45–55; Ravnikar, Orti na Savinjskem, str. 568.

37 MDC III, št. 1257, 1260; UBSt I, št. 619, 620; Pirchegger, Landesfürst 1, str. 155.

svojega brata Kolona je bil leta 1155 prištet k *nobiles*. Njegova žena Matilda je bila iz visokega plemstva, hči grofa Konrada I. Valleyskega iz rodbine Wittelsbachov in vdova Sigfrida Lebenauskega iz rodbine Spanheimov. Henrik je imel z njo pet sinov: Kolona II., Gotfrida II., Alberta, Otona I. in Konrada. Imeni slednjih dveh sta bili tipični v Matildini družini.³⁸ Henrik in Matilda sta imela tudi dve hčeri. Geburga je bila poročena z Ortolfom Planinskim, Matilda pa s Henrikom I. Svibenskim. Slednji je po svoji ženi verjetno prišel do dela smledniške posesti, ki so ga Trušenjski morda prevzeli po letu 1147.³⁹

Ali so bili Gotfrid I., Rajnbert II. in Ortolf I., mlajši bratje Kolona I. in Henrika I. prav tako otokarski ministeriali, zaradi pomanjkanja podatkov ni mogoče z gotovostjo trditi, je pa to zelo mogoče.⁴⁰ Poleg otokarskih in babenberških fevdov so imeli Trušenjski fevde tudi od krške škofije, salzburske nadškofije, koroških vojvod in samostana Št. Pavel.⁴¹

Tudi sinovi Henrika I. in njegove žene Matilde so bili ministeriali zadnjega pripadnika rodbine Otokarjev, Otokarja IV. in njegovih babenberških naslednikov. Kolon II. (ca. 1183–1227) je bil v listinah označen kot *miles* ali kot *nobiles miles*.⁴² Imel je sina in soimenjaka Kolona III. (1208–1224), ki ga v listinah srečujemo skupaj z očetom.⁴³

Gotfrid II. (ca. 1185–1218) se ni imenoval samo po Trušnjah, temveč od leta 1193 tudi po Grabštajnu. Ta grad, katerega razvaline se danes imenujejo Altgrafenstein⁴⁴ ali po ljudsko Larchenau in ležijo jugovzhodno od Celovca,⁴⁵ je krški škof Roman I. leta 1158 podelil koroškemu vojvodi Henriku V. iz rodu Spanheimov.⁴⁶ Gotfrid II. je torej Grabštajn imel v fevdu od koroškega vojvode in je bil leta 1205 označen kot njegov ministerial.⁴⁷ Kljub temu ga že leta 1189 najdemo tudi med štajerskimi ministeriali ter med letoma 1206 in 1214 v listinah štajerskega vojvode Leopolda VI.⁴⁸

Za tri mlajše sinove Henrika I. ni poročil, ki bi jih označevala kot ministeriale zadnjega Otokarja, vendar smemo na to sklepati glede na položaj njihovega očeta in dveh starejših bratov. To potrjujejo tudi poročila iz babenberskega obdobja. Otona I. (ca. 1183–1237) s pridevkoma Trušenjski in Dravograjski najdemo pogosto ob štajerskem vojvodi Leopoldu VI. Večkrat je tudi izrecno označen kot Leopoldov ministerial.⁴⁹ Konrad (1187–1239) je postal duhovnik. Leta 1201 je služboval kot kaplan salzburskega nadškofa in župnik v Mühldorfu am Inn. Leta 1222 je postal opat v Št. Pavlu, a je moral leta 1232 odstopiti.⁵⁰ Albert se je med letoma 1187 in 1218 v listinah pojavljal le občasno in to skupaj z enim ali več brati.⁵¹ V listini iz leta 1216, izdani na gradu Nove Trušnje (*»in castro nouo Thusin«*) za gornjegrajski samostan, je bil prvič imenovan s pridevkom Marenberški (*»ego Albertus de Marienberch«*).⁵² Ko je njegova vdova Gizela s sinom Sigfridom leta 1251 ustanovila samostan za dominikanke, ga že dolgo ni bilo več med živimi.⁵³

Gotfrid II. Grabštajnski, začetnik grabštajnske veje Trušenjskih je imel štiri sinove, ki so se imenovali tako po Trušnjah kot po Grabštajnu: Ulrika Trušenjskega, Henrika Grabštajnskega, Kolona IV. Trušenjskega in Gotfrida III. Grabštajnskega. Bratje so leta 1239 v Gradcu izdali listino, v kateri sta Ulrik in Henrik potrdila Kolonovo in Gotfridovo daritev desetih funtov dohodkov nemškemu viteškemu redu. Možno bi bilo, da je bil Gotfrid sam član tega (ali katerega drugega) reda, saj je bil v nasprotju s Kolonom (*»frater noster Cholo«*) še posebej označen kot brat (*»frater noster frater Gotfridus«*). Leta 1259 je v listini koroškega vojvode Ulrika pričal tudi *»frater Cholo de Trubsen.«* Če je v tem primeru šlo za Kolona IV., je bil morda tudi on član kakega reda. Prav tako je pričal *»frater Cholo de Trubsen«* v neki listini iz leta 1272. Morda je šlo tudi tukaj za člana grabštajnske veje rodbine. Sinova Henrika Grabštajnskega sta bila Rudolf in Gotfrid IV. Ulrik Trušenjski se je z vetrinjskim samostanom zapletel v spor in bil leta 1253 obtožen ropanja in požiganja na samostanski posestvih. Vmes je posegel papež Inocenc IV. Naročil je koroškemu arhidiakonu in podjunskega ter breškemu proštu, naj razsodijo v tožbi vetrinjskega opata. Ko so leta 1276 koroški in štajerski plemiči prisegli zvestobo Habs-

³⁸ UBSt II, št. 16; Hausmann, Otakare, str. 229.

³⁹ Kos, Blesk, str. 75–76, 139, 160–161, 176 in 7. SVIBENSKI (vir), str. 390 in 8. PLANINSKI IN SVIBENSKO-PLANINSKI (vir), str. 393; Kos, Vitez, str. 216.

⁴⁰ MDC III, št. 839; UBSt I, št. 263, 401; Hausmann, Otakare, str. 229–230.

⁴¹ Fräss-Ehrfeld, Geschichte, str. 188.

⁴² MDC III, št. 1073 (I.), 1315, 1335, 1460; MDC IV/1, št. 1560, 1748, 1772, 1785; Hausmann, Otakare, str. 230.

⁴³ Gradivo V, št. 134; BUB I, št. 193; UBSt II, št. 214.

⁴⁴ MDC III, št. 1073 (I.), 1315, 1335, 1412, 1413, 1416, 1436, 1460; MDC IV/1, št. 1560, 1575; MDC I, št. 412, 413; MDC IV/1, št. 1632, 1682 (III.), 1748, 1772; Hausmann, Otakare, 230.

⁴⁵ Kohla, Burgen, str. 93.

⁴⁶ MDC I, št. 201.

⁴⁷ MDC IV/1, št. 1575.

⁴⁸ UBSt II, št. 78, 98, 108; MDC IV/1, št. 1667; MDC I, št. 437; MDC IV/1, št. 1673; BUB I, št. 193; Hausmann, Otakare, str. 230.

⁴⁹ MDC III, št. 1073 (I.), 1335, 1402, 1408 (III.), 1413, 1416; MDC I, št. 369; MDC IV/1, št. 1560; MDC I, št. 418, 433, 435; MDC IV/1, št. 1748, 1772, 1785, 1794; Hausmann, Otakare, str. 230.

⁵⁰ MDC III, št. 1073 (I.), 1335; MDC IV/1, št. 1560; UBSt II, št. 369; Hausmann, Otakare, str. 230–231.

⁵¹ MDC III, št. 1335, 1402, 1416, 1460; MDC IV/1, št. 1560; MDC I, št. 433; MDC IV/1, št. 1748, 1772; Hausmann, Otakare, str. 231.

⁵² UBSt II, št. 144.

⁵³ UBSt III, št. 93.

buržanu Rudolfu, je bil med njimi tudi Gotfrid Trušenjski, najverjetneje iz grabštajnske veje rodbine Trušenjskih, ki se je kot priča pojavil že dvakrat leta 1269.⁵⁴

Prav tako je stranska veja Trušenjskih nastala na gradu Liebenberg (današnje razvaline nosijo ime Altliebenberg), ležečem zahodno od Šentvida ob Glini.⁵⁵ Liebenberg so leta 1122 po Eppensteinih dobili Otokarji in tam prebivajoči Trušenjski so bili štajerski ministeriali.⁵⁶ Kot prvi nam je iz leta 1188 poznan Volbert Liebenberški,⁵⁷ ki je leta 1192 imenovan *ministerialis ducis Styrensis*.⁵⁸ Zadnjič Volberta srečamo kot pričo med ministeriali v listini štajerskega vojvode Leopolda VI. iz leta 1203.⁵⁹ Možno je, da sta Volbert Liebenberški in Volbert (I. ali II.) Trušenjski (1162–1180) ista oseba. Ta domneva ima oporo v imenih Volbertovih potomcev, ki so bila Viker, Valhun in Henrik.⁶⁰ Volbert II. Liebenberški je imel dva sinova, od katerih je Henrik umrl mlad.⁶¹ Drugega sina Ulrika najdemo v listinah med letoma 1216 in 1263.⁶² Iz listine iz leta 1238, katero je krški škof izdal za grofa Hermana II. Ortenburškega, izvemo, da je bil Ulrik Liebenberški krški ministerial (v nasprotju s svojim očetom, ki je bil štajerski). Liebenberg je imel v fevdu od štajerskega vojvode Hermana Ortenburški in se je zanj prepiral z Ulrikom. Če je imela tudi krška škofija kakšne pravice nad Liebenbergom, iz virov ni jasno razvidno.⁶³

Iz listine, izdane leta 1202 izvemo, da so se Trušenjski ministeriali (*«...Trussenses ministeriales...»*) z župnikom Henrikom iz kraja Kappel am Krappfeld (Kapela na Krapškem polju) prepirali glede pravic do cerkve v kraju »Zungoisdorph«. Obe stranki sta se obrnili na salzburškega nadškofa Eberharda II. in Trušenjski ministeriali so uspeli dokazati, da imajo prav. Župnik Henrik se je nato pritožil na Sveti sedež (*«...Unde prefatus Heinricus timens se causam amissurum sedem apostolicam appellavit...»*). Slednji so pozneje, ko je nadškof posvečal vetrinjski samo-

stan, temu samostanu podelili pravice do omenjene cerkve. Henrik ni temu nič ugovarjal, temveč je čez nekaj časa opustil svojo pritožbo na Sveti sedež in se odrekel vsem svojim morebitnim pravicam do cerkve. Nadškof je cerkev nato podelil vetrinjskemu samostanu.⁶⁴

Cmureška veja

Območje cmureškega gospostva se je razprostiralo na obeh straneh Mure na današnji slovensko avstrijski meji. Cmureški grad, stoječ na strmi vzpetini na desnem bregu Mure (od leta 1919 na jugoslovanski strani), so do srede 12. stoletja zgradili svobodni gospodje Cmureški. Kot prvi Cmureški se med letoma 1148 in 1171 pojavlja Burhard, svobodni gospod. Večji del gospostva je bil alod. Burharda je nasledila veja rodbine Trušenjskih, kakor lahko sklepamo iz njenega grba (tipičen motiv Trušenjskih je orel) in imena Rajnbert, ki se v tej veji ves čas pojavlja.⁶⁵

Svobodni gospod Burhard je umrl ok. 1172. Kot njegov naslednik je nastopil Rajnbert I. (1172–1197),⁶⁶ ki je bil morda Burhardov sorodnik preko svoje matere.⁶⁷ Nekje med letoma 1167 in 1174 se je vojskoval s krškim škofom Henrikom I.⁶⁸ Preden se je leta 1172 odpravil na romanje v Jeruzalem, je bil v listini mejnega grofa Otokarja IV. že omenjen kot *ministerialis noster*.⁶⁹ V tem primeru ni jasno, ali se Rajnbertov ministerialni položaj nanaša na Otokarjevo lastništvo nad posestjo v Ingolsthalu, ki jo je Rajnbert I. takrat podarjal samostanu v St. Lambrechtu.⁷⁰ Okoli leta 1175 oz. med letoma 1173 in 1180 je Rajnbert I. Št. Pavlu podelil zaselek Oseko (Oberhaag) pri Arnežu (Arnfels), katero naj bi ta za vedno dobil po njegovi smrti ter po smrti njegovega sina in žene Brigide.⁷¹ Šest let kasneje (1181) se je po večkratnih prošnjah menihov iz Št. Pavla popolnoma odrekel dohodkom od mitnine v Bistrici (*«in loco apud Feustritz»*), ki jih je do takrat izterjeval po krivici, sedaj pa se je zavezal, da menihov ne bo več nadlegoval.⁷²

⁵⁴ Kolona Trušenjskega iz leta 1259 navaja August von Jaksch sicer kot »frater Cholo de Truhsen«, Joseph von Zahn pa v isti listini le kot »Cholo de Truhsen.« MDC IV/1, št. 2171; UBSt Erg., št. 51; MDC IV/1, št. 2390; Gradivo VI, št. 198; UBSt III, št. 277; MDC II, št. 633; UBSt IV, št. 335, 339, 445, 600; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

⁵⁵ Hausmann, Otakare, str. 231; Kohla, Burgen, str. 182.

⁵⁶ Fräss-Ehrfeld, Geschichte, str. 521.

⁵⁷ UBSt I, št. 688, 689.

⁵⁸ MDC III, št. 1387.

⁵⁹ Hausmann, Otakare, str. 232.

⁶⁰ MDC III, št. 1035, 1132; MDC I, št. 279; UBSt III, št. 32; Hausmann, Otakare, str. 232.

⁶¹ MDC III, št. 1407.

⁶² MDC I, št. 459, 462; MDC IV/1, št. 1856, 1857, 1881; MDC II, št. 541 (=514b); MDC I, št. 536, 537; MDC II, št. 556, 562, 570; UBSt III, št. 32; MDC II, št. 598; MDC IV/2, št. 2804; Hausmann, Otakare, str. 232.

⁶³ MDC II, št. 556; Hausmann, Otakare, str. 232.

⁶⁴ MDC III, št. 1520 (I. in II.); Gradivo V, št. 38.

⁶⁵ Pirchegger, Untersteiermark, str. 35; Kos, Vitez, str. 263, 341.

⁶⁶ MDC III, št. 1084, 1162; UBSt I, št. 552, 555; MDC III, št. 1276, 1297, 1315, 1448; Hausmann, Otakare, str. 236.

⁶⁷ Pirchegger, Landesfürst 3, str. 229.

⁶⁸ MDC I, št. 248.

⁶⁹ MDC III, št. 1084; MDC Erg., št. 1160a (=1084).

⁷⁰ Hausmann, Otakare, str. 236.

⁷¹ MDC III, št. 1162; Gradivo IV, št. 567.

⁷² Mnenja o tem, za katero Bistrico gre, so deljena. Joseph von Zahn je mnenja, da gre za današnje Slovensko Bistrico, Franc Kos meni, da se Zahn moti in sam trdi, da gre za vas zahodno od Maribora, August von Jaksch pa jo označi kot »Feustritz (w. Marburg)«. Hans Pirchegger trdi, da gre za Bistrico ob Dravi. MDC III, št. 1276; UBSt I, št. 617; Gradivo IV, št. 648; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 229.

Cmurek v 17. stoletju (Vischer, Topographia ducatus Stiriae, 1. Band, str. 268).

Rajnbert I., v neki listini iz leta 1212 imenovan za »nega izmed prvih štajerskih ministerialov,«⁷³ je posedoval tudi gospostvo Arnež, ki ga je zelo verjetno imel v fevdu od Otokarjev. Svoje pravice nasproti Št. Pavlu je prav tako terjal do posestva na Remšniku pri Arnežu in do treh hub v Hohenreinu pri Mariboru. Svojim zahtevam se je odpovedal, ko mu je samostan dal tri marke za hube ter 60 mark in konja za posest na Remšniku. V fevdu od Št. Pavla je imel tudi grad (in gospostvo) Žlemberg (Schmierenberg), ki je stal severovzhodno od Duha na Ostrem vrhu, na avstrijski strani današnje slovensko-avstrijske meje. Verjetno mu je pripadalo še salzburško gospostvo Reisberg v Labotski dolini, katerega so si kasneje skušali pridobiti dediči njegove hčere Gertrude.⁷⁴

Kakor drugi plemiči tistega časa je Rajnbert I. nekaj svoje posesti daroval samostanom. Leta 1172 je samostanu v St. Lambrechtu podaril že omenjeno posest v Ingolsthalu za dušni blagor svoje matere in sebe, a si je pravico do uživanja te posesti pridržal do svoje smrti. Leta 1183 je daritev brez pridržka obnovil za dušni blagor svoje matere in očeta. Nekje pred letom 1208 je seckauski samostan od Rajnberta I. (ali že njegovega sina) dobil »Stoyderamsdorf,« najverjetneje nekje na žlemberškem gospostvu. Na Koroškem, kjer je prav tako imel posesti, je imel Rajnbert nekje med letoma 1195 in 1196 odvetniške pravice za osojski samostan.⁷⁵ Iz tedaj iz-

dane listine je razvidno, da je Rajnbert I. imel odvetništvo nad osojskim samostanom v imenu štajerskega vojvode Leopolda, v času osojskega opata Hildevarda. Rajnbert je imel tudi (štajerski) fevd Glanegg (Klanek) in Osojski samostan je dal Rajnbertovemu ministerialu Ditriku Glaneškemu (»... miles meus Dietricus de Glanech...«) dve hubi, ki bi po Ditrikovi smrti spet pripadli samostanu.⁷⁶

Rajnbert I. je najverjetneje umrl kmalu po letu 1196 in zapustil sina Rajnberta II., ki je bil ob očetovi smrti še deček. Med njegovimi uradniki in reinskim samostanom, nad katerim je imel odvetništvo, so nato nastali spori zaradi nekega gozda. Ker so se menihi pritožili pri štajerskem vojvodi Leopoldu VI., je ta Rajnbertu II. odvetništvo vzel, Rajnbert pa se je s samostanom uspel spraviti.⁷⁷ Kakor izvemo iz šentpavelske listine iz časa med letoma 1193 in 1220, je Rajnbert II. Št. Pavlu ob nekem pokopu (očeta?) izročil dve hubi v Bischofegg, ob pokopu svoje žene Elizabete pa še 10 hub v istem kraju ter še eno v kraju Siegelsdorf v Labotski dolini.⁷⁸

Elizabeta je bila salzburška ministerialka in morda je Cmureškim ona prinesla že omenjeno gospostvo Reisberg. Salzburški nadškof Eberhard II. in štajerski vojvoda Leopold VI. sta tako leta 1208 sklenila pogodbo glede delitve Rajnbertovih in njenih otrok. Vojvoda je po tej pogodbi dobil hčeri Gertrudo in Elizabeto, ostale otroke pa po starodavnem pravu nadškof, namreč (neimenovanega)

⁷³ UBSt II, št. 122 (»...quod quidam de primoribus ministerialium Styrensiū nomine Reimbertus...«).

⁷⁴ UBSt II, št. 182; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 229–230; Koropec, Šentpavelski Remšnik, str. 126; Koropec, Selniško, str. 62.

⁷⁵ MDC III, št. 1084, 1297, 1448; UBSt II, št. 91; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 230–231.

⁷⁶ Iz listine ni jasno razvidno, ali gre za Leopolda V. ali VI. MDC III, št. 1448; Hausmann, Otakare, str. 236, 245–246; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 230.

⁷⁷ UBSt II, št. 122; Gradivo V, št. 202.

⁷⁸ MDC III, št. 1408; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 231.

sina in (neimenovano) hči. Naslednji sin, ki bi se rodil, bi pripadel vojvodi. Ostale otroke, ki bi se rodili, bi si pravično razdelila. Dogovorila sta se tudi, da vsi otroci dedujejo enako, ne glede na to, ali so vojvodovi ali nadškofovi. Vojvoda je nadškofu nadalje predal sinova Majnharda Hornberškega, in sicer Majnharda in Gotfrida. Iz listine ni čisto jasno razvidno, če mu ju je predal, da bi v zameno dobil vse štiri Rajnbertove otroke, ali le za Gertrudo in Elizabeto.⁷⁹

Kmalu za temi dogodki se je opat cistercijanskega samostana v Vetrinju proti Rajnbertu II. pritožil Svetemu sedežu. Trdil je, da si »*Reimbertus miles de Murecke*« v Velikovcu po krivem lasti njihovo hišo, v Bistrici pa po krivem zahteva mitnino od samostanskih ljudi. Papež je v odgovor zahteval, naj osojski in šentpavelski opat ter velikovski nad-duhovnik zaslišijo obe stranki in stvar razsodijo.⁸⁰ Prav tako se je Rajnbert II. prepiral z admontskim samostanom, in sicer zaradi desetine v kraju »Gamnar« v Labotski dolini. Spor sta razrešila salzburški nadškof Eberhard II. in štajerski vojvoda Leopold VI. Da se je Rajnbert odrekel svojim zahtevam, je dobil od samostana odškodnino.⁸¹ Po smrti Leopolda VI. leta 1230 sta si Rajnbert II. in njegov istoimenski sin to desetino spet prisvojila, a sta se leto zatem v korist admontskega samostana ponovno odpovedala vsem desetinam v Gamnarju in Obdachu.⁸²

Kot član pomembne in močne rodbine štajerskih ministerialov je bil Rajnbert II. udeležen pri raznih pomembnih političnih dogodkih, tako na območju štajerske vojvodine kot tudi izven nje. Po smrti avstrijsko-štajerskega vojvode Babenberžana Leopolda V. leta 1194 je vojvodino Avstrijo po njem dobil njegov sin Friderik I., vojvodino Štajersko pa njegov mlajši brat Leopold. Ob Friderikovi smrti štiri leta kasneje je Leopold (VI.) prevzel oblast tudi nad Avstrijo. Nad obema vojvodinama je vladal vse do svoje smrti leta 1230.⁸³ Politično ravnovesje v cesarstvu se je podrlo že septembra 1197, ko je na Siciliji umrl cesar Henrik VI. iz dinastije Stauffovcev. V samem cesarstvu je bil Henrikov sin Friderik za kralja sicer že izvoljen, ni pa še bil okronan. Stauffovski nasprotna Welfska dinastija je v tem trenutku zmede spet dvignila glavo in nastopila je nevarnost državljanske vojne. Pretendent za nemški prestol sta bila dva. Stauffovec Filip se je pred svojo izvolitvijo izrekel za pripravljenega prevzeti regentstvo za svojega nečaka Friderika, vendar nje-

govi privrženci tega niso hoteli. Njegov nasprotnik, na angleškem dvoru vzgojeni 16-letni Welf Oton, je bil poitouški grof, ki je imel v samem cesarstvu kaj malo posesti.⁸⁴ Babenberžan Leopold VI. je bil v tem sporu na Filipovi strani.⁸⁵ Oba pretendenta sta bila od svojih privržencev leta 1198 izvoljena in okronana za kralja. Filip je bil v boju za prestol uspešnejši in s papežem se mu je uspelo celo dogovoriti za kronanje v Rimu, ko je bil leta 1208 nenadoma umorjen. Stauffovski tabor (tudi Leopold VI.) je nato popustil, saj se mu boj za oblast takrat mladoletnega Friderika (II.) ni zdel smiselna alternativa, njegova mati pa se je sinovi izvolitvi odpovedala. Oton je zdaj sam hotel doseči svoje kronanje v Rimu in se je z ogromno vojsko tja odpravil poleti 1209.⁸⁶

Rajnbert II. Cmureški se je ob tem nenadnem preobratu novi politični situaciji skušal čimbolj prilagoditi. Kakor mnogi njegovi sorodniki se je ravnal po zgledu svojega vojvode in pri njem večkrat pričal v času samostojne Otonove vladavine.⁸⁷ Papež je Otona sicer okronal za cesarja, vendar je Oton zahteval zase vedno več pravic v Italiji, kar je med njima privedlo do spora. Oton je z vojsko skušal zasesti sicilsko kraljestvo. Papež je Otona izobčil, skupina nemških mogočnikov pa ga je odstavila. Za novega vladarja je bil izvoljen Stauffovec Friderik (II.). Otonu je nato po bliskoviti vrnitvi iz Italije situacijo v cesarstvu uspelo obvladati z vojsko. Čeprav je bil Leopold VI. med cesarjevo odsotnostjo med njegovimi nasprotniki, se mu je bil zdaj spet prisiljen podrediti.⁸⁸ Rajnbert II. Cmureški mu je sledil. Maja 1212 je pričal v Leopoldovi listini, še istega meseca pa skupaj z Leopoldom v Otonovi listini v Nürnbergu. S to listino je Oton sprejel samostan v St. Florianu v svoje varstvo (v obeh listinah je pričal tudi Gotfrid II. Grabštajnski).⁸⁹ Sklepamo, da se je v cesarjevi bližini gibal kot ministerial svojega gospoda, vendar je bil vojaško močen tudi sam in Oton je bil posebej v tem težkem času vesel čisto vsake podpore. Nedvomno bi Rajnberta II. zelo rad sprejel tudi, če bi mu svoje moči hotel ponuditi proti volji štajerskega vojvode.

Situacija v cesarstvu se je kljub vsem Otonovim ukrepom zanj naglo slabšala in jeseni leta 1212 je tudi Leopold VI. zapustil Otonov tabor, se postavil na stauffovsko stran ter kasneje svoje odločitve ni več spreminjal. Decembra 1212 je bil Stauffovec Friderik v Frankfurtu izvoljen za kralja.⁹⁰ Februarja nasled-

⁷⁹ Hans Pirchegger meni, da je vojvoda nadškofu sinova Majnharda Hornberškega predal zato, da je od njega lahko dobil vse Rajnbertove otroke. UBSt II, št. 88; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 231.

⁸⁰ MDC IV/1, št. 1642; Gradivo V, št. 158.

⁸¹ UBSt II, št. 123; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 232.

⁸² UBSt II, št. 287; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 232.

⁸³ Dopsch, Länder und Reich, str. 303–304.

⁸⁴ Vocke, Ende der staufischen Herrschaft, str. 265–266, 268.

⁸⁵ Lechner, Babenberger, str. 195.

⁸⁶ Görlich, Stauffer, str. 172.

⁸⁷ UBSt II, št. 98, 118; Gradivo V, št. 184; MDC IV/1, št. 1667; MDC I, št. 437.

⁸⁸ Dopsch, Länder und Reich, str. 174–176; Lechner, Babenberger, str. 199.

⁸⁹ MDC I, št. 437; MDC IV/1, št. 1670; Gradivo V, št. 194.

⁹⁰ Lechner, Babenberger, str. 200; Görlich, Stauffer, str. 92.

nje leto je v Regensburgu izdal listino za avguštinski kanoniški samostan v St. Florianu.⁹¹ S tem dejanjem je potrdil Otonovo listino, ki jo je ta za isti samostan izdal v letu pred tem.⁹² Med ostalimi sta bila Friderikovi priči vojvoda Leopold VI. in Rajnbert II. Cmureški, ki sta devet mesecev pred tem pričala v Otonovi listini, zdaj pa sta v novi situaciji obrnila plašč po vetru in se pridružila njegovemu nasprotniku. Dejstvo, da so se mnogi plemiči spomladi leta 1212 znašli na Otonovi strani, gre pripisati bolj njegovi vojaški sili in ne iskrenim namenom teh plemičev.

Odločen dogodek v tekmi za oblast med Staufovcem Friderikom in Welfom Otonom je bila bitka pri kraju Bouvines julija 1214, kjer je Friderikov zaveznik francoski kralj Filip II. Avgust odločilno porazil Otonovo vojsko. Oton je nato izgubil vse privrženca v cesarstvu. Svojim zahtevam po oblasti se vse do svoje smrti vseeno ni hotel odpovedati. Umril je leta 1218, Friderik II. pa je bil novembra 1220 v Rimu kronan za cesarja.⁹³

Kakor pravi Karl Lechner, je vojvoda Leopold VI. vedno pogosteje stopal v službo cesarja Friderika II. ter postal najpomembnejši mogočnik v cesarstvu.⁹⁴ Papež Inocenc III. je že leta 1213 pozval na novo križarsko vojno. Da bo odšel na križarski pohod, se je zaobljubil tudi kralj Friderik, ko je bil julija 1215 okronan v Aachnu. Drugače kot mladi Staufovec, ki se mu po tej zaobljubi ni nikamor mudilo, je Leopold skupaj s svojim sorodnikom, ogrskim kraljem Andrejem II., že leta 1217 odrinil na boj. Med visokimi ministeriali, ki so se udeležili tega pohoda, je bil tudi Rajnbert II. Cmureški. Križarska flota je aprila 1218 prispela do ustja Nila in v naslednjem mesecu začela oblegati tamkajšnje pristaniško mesto Damietta. V tem času je Rajnbert Cmureški pričal v dveh listinah. Prvo je izdal Ulrik Stubenberški v Siriji, drugo pa Leopold VI. pred Damietto. Križarji so Damietta po mnogih žrtvah osvojili novembra 1219. Leopold VI. se je odpravil proti domu, medtem ko je mnogo križarjev ostalo in nadaljevalo boj.⁹⁵

Novembra 1229 so se po sporih in spopadih med cesarjem Friderikom II. in papežem Gregorjem IX. začela pogajanja. Ko se je situacija v začetku leta 1230 spet poslabšala, je Friderik k sebi v Italijo iz jugovzhodnega dela cesarstva poklical vrsto duhovnih in posvetnih knezov, da bi mu v pogovorih s papežem služili kot posredniki. Med njimi je bil tudi avstrijsko-štajerski vojvoda Leopold VI., ki ga

je spet spremljal Rajnbert II. Cmureški.⁹⁶ Slednji je bil že leto pred tem tudi štajerski deželni sodnik.⁹⁷ Njegovim funkcijam in prisotnosti pri številnih zelo pomembnih dogodkih ni mogel botrovati le njegov ugled in izvor. Leopold se je očitno moral na njegove politične, diplomatske in vojaške sposobnosti tudi posebej zanesti. Cmureški je vojvodi s svojo osebo, vojaki in spremstvom namreč stal ob strani v nekaterih ključnih trenutkih njegove politične kariere, ko si tudi njegovi spremljevalci niso smeli privoščiti prevelikih spodrseljavev, kakršnega koli porekla so že bili.

Mirovni sporazum med cesarjem Friderikom II. in papežem Gregorjem IX. je bil sklenjen v mestu Ceprano, overovljen pa je bil 23. julija 1230 v San Germanu. V času, ko so se pogovori med papeško in cesarsko stranjo zaključevali, Leopold zaradi bolezni ni bil več navzoč. Pet dni po izstavitvi mirovne pogodbe je 28. julija 1230 v San Germanu umrl.⁹⁸ Kot avstrijski in štajerski vojvoda je Leopolda nasledil njegov sin Friderik, s pomenljivim vzdevkom »Prepirljivec.« V času svoje vladavine je prihajal v spore s svojimi ministeriali, s svojima sosedama Češko in Ogrsko ter končno tudi s samim cesarjem Friderikom II.⁹⁹ Junija oz. julija 1236 je Friderika Prepirljivca v navzočnosti knezov doletel državni preklic, državni fevdi pa so mu bili odvzeti. Cesarski zavezniki so ga skoraj dokončno premagali tudi vojaško in obdržati se je uspel le v Dunajskem Novem mestu. Na pomoč svojim privrženecem je prišel tudi sam cesar. Že v začetku januarja je prispel na Dunaj ter v mestu ostal do aprila. Tam je sklical državni zbor.¹⁰⁰

Februarja je Rajnbert II. Cmureški pričal v dveh cesarjevih dunajskih listinah, poleg »mnogih drugih iz Štajerske.«¹⁰¹ Prestopil je torej na cesarjevo stran in obrnil hrbet sinu svojega nekdanjega gospoda, ki mu je dolga leta zvesto služil. Tej njegovi odločitvi najverjetneje ni botrovala samo cesarjeva navzočnost in njegova vojaška premoč, čeprav je bila ta vsekakor odločilna. Friderik Prepirljivec se je po svojem značaju in političnih potezah od svojega očeta zelo razlikoval. Z njimi je zapravljaval ugled in moč svojega rodu, cesar se je moral Rajnbert dobro zavedati. Prav verjetno je torej, da si je od cesarjevega posega obetal boljše prihodnost za Štajersko.

⁹⁶ UBSt II, št. 267; Dopsch, Länder und Reich, str. 186–187; Kos, Vitez, str. 263.

⁹⁷ UBSt II, št. 265 (»...R. de Mvveke qui eo tempore gubernationi rei publice fuerat prestitutus...«); Pirchegger, Landesfürst 3, str. 232.

⁹⁸ Dopsch, Länder und Reich, str. 187; Lechner, Babenberger, str. 217.

⁹⁹ Dettelbacher, Babenberger, str. 358.

¹⁰⁰ Lechner, Babenberger, str. 281–282; Dopsch, Länder und Reich, str. 193; Komac, Kranjska, str. 92.

¹⁰¹ UBSt II, št. 349 (»...cum quam pluribus aliis de Styria...«); Gradivo V, št. 666.

⁹¹ MDC IV/1, št. 1679; Gradivo V, št. 204.

⁹² Lechner, Babenberger, str. 199.

⁹³ Dopsch, Länder und Reich, str. 181–183; Bleicken, Svetovna zgodovina, str. 295.

⁹⁴ Lechner, Babenberger, str. 213.

⁹⁵ UBSt II, št. 153, 157; Thorau, Kreuzzüge, str. 100–101;

Kos, Blesk, str. 115; Dopsch, Länder und Reich, str. 182; Kosi, Cruciferi–crucesignati, str. 318–324.

Ko je bil cesar poleti 1237 na poti v Italijo, je Friderik Prepirljivec začel z bojem za svoje nekdanje posesti.¹⁰² Pri tem je imel vedno več uspehov in sredi leta 1239 je že oblegal Dunaj in ga decembra istega leta zasedel. Poleg članov drugih pomembnih ministerialnih rodbin je Rajnbert II. Cmureški spet stal na njegovi strani.¹⁰³ Ravnal je pač tako, kot mu je narekovala trenutna situacija. Friderik Prepirljivec se nad njim ni skušal maščevati. Vedel je, da je v tej situaciji, ko so se razmere še vedno umirjale, najpametneje čim hitreje skleniti mir.

Rajnbertov edini sin Rajnbert III. Cmureški, leta 1208 še otrok, se je od leta 1224 v listinah pojavljal ob svojem očetu.¹⁰⁴ Rajnbert III. je umrl okrog leta 1236, pred svojim očetom. Iz zakona z Gisilo Kranichberško je zapustil samo hči Elizabeto, poročeno s Hartnidom V. iz Orta. Štiri leta kasneje je umrl tudi njegov oče, zadnji moški Cmureški. Dediči so postali štiri hčere (Gertruda, žena Rudolfa z Roža, Elizabeta, žena Hermana Kranichberškega, Matilda, žena Hadmarja Schönburškega in Benedikta, žena Hartnida Rabensteinskega), Oton in Kuno Gutratska (vnuka Gertrude Cmureške, sestre Rajnberta II.) in Elizabeta Ortska. Točnih podatkov, kako je bila posest razdeljena, nimamo, vsekakor pa je grad Cmurek prišel pod Kranichberške.¹⁰⁵ Salzburški nadškof se je leta 1240 v Gradcu s Friderikom Prepirljivcem med drugim pogovarjal o fevdih salzburske nadškofije, ki jih je nekoč imel Rajnbert II. Cmureški, potem pa so jih zasedli Hartnid iz Orta in nekateri drugi. Ti fevdi v listini niso poimensko omenjeni.¹⁰⁶ Kakor piše Hans Pirchegger so boji med salzburskim nadškofom in cmureškimi dediči (posebno Hartnidom iz Orta) potekali predvsem za gospostvo Reisberg.¹⁰⁷ Vasi »Woggrinsdorf« (pri Pišecah), Globoko in Sv. Jurij, ki jih je Rajnbert II., kot se da razbrati iz kasnejše salzburske listine, nekoč posedoval, so leta 1249 pripadle seckauski škofiji.¹⁰⁸ Cmureške veje Trušenjskih ni bilo več.

Dravograjska veja

Leta 1091 je že omenjeni grof Engelbert I. iz rodbine Spanheimov, v soglasju s svojo ženo Hedviko in svojimi sinovi, v Labotski dolini ustanovil benediktinski samostan v Št. Pavlu. Ta je od njega

prejel obsežno posest tudi v Dravski dolini.¹⁰⁹ Dravograjsko območje je bilo v tistem času še redko poseljeno, a zanimivo zaradi izredno pomembne prometne lege. Kot kaže, je že omenjeni Ortolf I. Trušenjski (najverjetneje skupaj s svojima bratoma Kolonom I. in Henrikom I.) na hribu na levi strani Drave, na šentpavelski zemlji, a brez samostanovega dovoljenja, pričel zidati dravograjski grad. Letnica začetka gradnje sicer ni znana, vendar pa je grad nastal nekje med začetkom 12. stoletja in letom 1161. Pod gradom je začela nastajati trška naselbina, s sredinskim trškim prostorom, ki ga je obdajalo okoli 40 parcel. Takšna zasnova trškega jedra se je ohranila do danes. V naselbini sta od vsega začetka obstajala tudi dva dvorca, ki sta se kasneje razvila v gosposki in župnijski dvorec, ter lastniška cerkev Sv. Vida.¹¹⁰

Ime Dravograd (»*Traberch*«) srečamo prvič v admontski listini iz časa med letoma 1145 in 1161.¹¹¹ Listina govori o tem, da je Kunigunda, žena (že omenjenega) Bernharda Spanheimskega, izročila svoje posestvo deloma admontskemu, deloma pa šentpavelskemu samostanu. Posest, ki je sprva obsegala več kot 100 kmetij, je bila močno okrnjena, saj si je več okoliških plemičev (med njimi Kolon I. Trušenjski) začelo s silo prilaščati te kmetije. Ortolf Dravograjski (»*Ortolfus senior de Traberch*«, takrat prvič imenovan po Dravogradu) se je s silo polastil samostanskega mlina.¹¹² Leta 1161 najdemo Ortolfa I., skupaj z njegovim bratom Kolonom I., kot pričo v listini Otokarja III.¹¹³ Očitno se je Ortolf zavedal, da je šentpavelskemu samostanu povzročal škodo, saj je malo pred svojo smrtjo okoli leta 1170 zapustil samostanu 16 kmetij v Pesnici, da bi se odkupil za svoja pustošenja po šentpavelski zemlji. Pri njegovem pogrebu je samostanu te kmetije izročil njegov brat Kolon I.¹¹⁴

Odnosi med Št. Pavlom in Trušenjskimi pa se tudi po letu 1170 niso umirili. Šentpavelski opat Peregrin se je pritožil papežu Aleksandru III., da je Kolon I. Trušenjski na samostanski zemlji protipravno zgradil grad Dravograd (»*castrum Traberch*«), se v okolici polastil samostanskega imetja in tam postavil cerkev (Sv. Vida). Papež je v listini iz leta 1177 odločil, naj Kolon I. in njegov brat Henrik I. grad porušita in vrneta zemljo, za cerkev pa, da sme biti posvečena le v imenu samostana.¹¹⁵

¹⁰² Dopsch, Länder und Reich, str. 193–194.

¹⁰³ Lechner, Babenberger, str. 285–286

¹⁰⁴ Pirchegger, Landesfürst 3, str. 232–234.

¹⁰⁵ MDC IV/1, št. 2318, 2319, 2329; UBSt III, št. 77; MDC IV/1, št. 2565; UBSt III, št. 185; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 234; Ravnikar, Po zvezdnih poteh, Genealoška tabela družine iz Orta, str. 103.

¹⁰⁶ MDC Erg., št. 2200a=3068.

¹⁰⁷ MDC IV/1, št. 2226, 2238, 2317, 2318, 2329; Pirchegger, Landesfürst 3, str. 234.

¹⁰⁸ UBSt III, št. 51.

¹⁰⁹ MDC III, št. 496; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 6.

¹¹⁰ Kos, Vitez, str. 269; Gradišnik, Dravograd, str. 15–16; Hausmann, Otakare, str. 229.

¹¹¹ UBSt I, št. 244; MDC III, št. 848 (II.); Gradivo IV, št. 429.

¹¹² UBSt I, št. 244; Gradivo IV, št. 429.

¹¹³ MDC III, št. 1033 (»...*Chol de Truhsen et frater eius Ortolfus*«); Hausmann, Otakare, str. 230.

¹¹⁴ MDC III, št. 1100; Gradivo IV, št. 519; Mravljak, Dravograd, str. 5–7.

¹¹⁵ MDC Erg., št. 1228a=3056; Gradivo IV, št. 592a; Mravljak, Dravograd, str. 7.

Dravograd v 17. stoletju (Valvasor, *Topographia archiducatus Carinthiae*, str. 193).

Kolon in Henrik pa gradu nista porušila. Spor za dravograjsko gosposčino sta sprti strani dokončno rešili z listino, izdano med letoma 1180 in 1192 v Velikovcu. Kolon in Henrik sta priznala šentpavelsko lastninsko pravico nad vsemi posestmi, ki sta si jih pri Dravogradu prilaščala. Hkrati sta zase in za Henrikove dediče dobila dravograjsko gospostvo v fevd. Zavezala sta se dajati samostanu vse nekdanje dajatve. Samostanski podložniki so postali oproščeni vseh dajatev, v Dravogradu (ki je prvič omenjen kot trg) pa mitnine in mostnine.¹¹⁶ Šentpavelska fevdna oblast nad dravograjskim gospostvom (in nekaterimi drugimi posestmi, ki so jih imeli Trušenjski), je bila potrjena še na prelomu stoletja.¹¹⁷

Pet sinov Henrika I. Trušenjskega in njegove žene Matilde je svojo dediščino v Dravski dolini dobilo tako, da je vsak dobil tudi posesti na gosposčinah svojih bratov.¹¹⁸ Henrikov sin Oton I. Dravograjski je leta 1187 za 62 mark prodal šent-

pavelskemu samostanu posest Sekožen pri Vuzenici (to je podedoval po svoji materi) in jo prejel nazaj v fevd. Oton je denar potreboval za križarski pohod (*«pro motione cruciferorum»*), iz listine same pa ni jasno razvidno, ali se je križarskega pohoda udeležil sam, ali pa je denar za podporo namenil drugim križarjem.¹¹⁹ Ko je šentpavelski opat leta 1193 namenil dohodke tega posestva za delitev splošne miloščine, je Oton I. dodal k temu še dve kmetiji. Želel je, da bi se opravljala še posebna molitev zanj in za dušo viteza Friderika (*«...et pro anima Friderici militis...»*). Možno bi torej bilo, da se je vsaj ta Friderik udeležil križarskega pohoda in tam izgubil življenje.¹²⁰

Oton I. je imel posestva tudi pri Marenbergu. Leta 1204 je vetrinjskemu samostanu podelil kmetijo pri Vižingi, v zameno pa je dobil v dosmrtni užitek hišo v Velikovcu.¹²¹ Istemu samostanu je januarja 20 let kasneje, z dovoljenjem salzburškega nadškofa, podelil tudi lastninsko pravico do kmetije v Judendorfu,¹²² tri dni kasneje pa z dovoljenjem vojvode Leopolda VI. še dohodke treh mark v bis-triški pokrajini v Dvorcu (Höflein) ob Vrbskem jezzeru.¹²³ Leta 1210 je podelil samostanu v Zwettlu, v današnji Spodnji Avstriji, neka zemljišča pri kraju Edelbach.¹²⁴ Po fevdnem pravu si je lastil tudi neko kmetijo in podložnika nad krajem Hard pri Št. Pavlu, ki jo je samostan dobil od Hildebranda iz

¹¹⁶ MDC III, št. 1257; Gradivo IV, št. 639; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 17.

¹¹⁷ MDC III, št. 1426 (II.) (*«Beneficia dominorum Truh-simensium sunt bona illa que sunt in montanis locis et incipiunt a fluvio qui dicitur Grada, et terminant usque ad fluvium qui dicitur Wstriz magna, urbem forum Traberch planiciem que dicitur zu Heide, usque ad locum qui dicitur Caminata. De his bonis X mansus ad monasterium pertinent et due aree in foro et agri qui pertinent ad areas. Habent etiam in feudo vadum Traui fluminis ex uno littore sub castro tali conditione, ut omnes res monasterii que ibi transferuntur, sine muta et omni exactione ducantur. Habent etiam in Marchia VII villas in feudo quorum nomina sunt hec: Gomelniz et item Gomelniz, Tiemiz et Razei et adbu III. Habeunt etiam in Karinthia III mansus iuxtra Gensdorf in loco qui dicitur Krempelsaiche, et III vineas cum agrorum institutionibus apud Pvheler.»*); Gradivo IV, št. 855 (II.); Kos, Vitez, str. 269.

¹¹⁸ Pirchegger, Untersteiermark, str. 151.

¹¹⁹ UBSt Erg., št. 27; Gradivo IV, št. 832; Mravljak, Dravograd, str. 11.

¹²⁰ MDC III, št. 1413; UBSt Erg., št. 28; Gradivo IV, št. 832.

¹²¹ 1204, MDC IV/1, št. 1560; Gradivo V, št. 81; Mravljak, Dravograd, str. 11.

¹²² MDC IV, št. 1863.

¹²³ MDC IV/1, št. 1864.

¹²⁴ MDC IV/1, št. 1641.

Lešja. Da bi se ognil prepiru za kmetijo, je šentpavelski opat plačal Otonu 10 mark.¹²⁵ Oton je leta 1227 v bavarskem Neustadtu obdaril tudi red ivanovcev. Podelil jim je dva patronata nad cerkvama v Walkensteinu (v pasavski škofiji) in v Hardeku (v olomuški škofiji). To daritev mu je potrdil vojvoda Leopold VI.¹²⁶ Istega leta je Leopold potrdil tudi Otonovo prodajo posestva v kraju Waeclinsdorf opatu samostana v Heiligenkreuzu. Ta prodaja se je sicer zgodila pet let pred tem, opat pa je za posestvo plačal 244 mark srebra. Ze takrat so se omenjeni posesti odrekle tri Otonove hčere, leta 1227 pa še četrta.¹²⁷

Kakor izvemo iz listine, izšle med letoma 1218 in 1220, je Oton ob pokopu svojega sina Št. Pavlu podelil kmetijo v gorah pri Dravogradu (*»unum mansum in montanis iuxtra Traberch«*) in ob pokopu svoje žene šest kmetij v Žrnovcu pri Gomilici (blizu Spielfelda).¹²⁸ Listina umrlega sina sicer ne omeni poimensko (žene tudi ne), vendar lahko sklepamo, da je bil to Valhun, omenjen že okoli leta 1200, leta 1215 pa kot brat Otonovega drugega sina Henrika (*»Walchung de Trhsin et frater suus Hainricus«*).¹²⁹

Otonove omenjene daritve so imele verjetno tudi namen pomiritve s Št. Pavlom. Iz listine papeža Honorija III., ki jo je ta izdal leta 1219, namreč izvemo, da je bil Oton I. s Št. Pavlom takrat v sporu. Skupaj z nekaterimi drugimi plemiči je bil obtožen nezakonitega prisvajanja samostanskih posesti in drugih krivic. Zgoraj navedene kmetije je samostanu morda podelil zato, da bi se odkupil za prejšnje nasilništvo.¹³⁰ Oton je imel poleg Valhuna in Henrika kot rečeno še štiri hčere: Matildo (poročeno s Kolonom iz Seltenheima), Adelajdo (poročeno z Offonom Puttenskim), Nežo (poročeno z Liutoldom Wildonskim) in Elizabeto. Zanja se iz virov ne da dognati, s kom se je poročila, vsekakor pa je bila leta 1222 še neporočena.¹³¹

Pri Otonu v Dravogradu se je leta 1220 (in 1222) osebno mudil vojvoda Leopold VI., salzburski nadškof pa leta 1224. Kakor že rečeno, Otona pogosto najdemo ob Leopoldu VI., pri katerem je vsekakor moral imeti precejšen ugled.¹³² Oton je skupaj s svojimi brati Kolonom II., Gotfridom II. in

Albertom v času samostojne vladavine Otona Welfa pričal tako pri Leopoldu VI. kot pri koroškem vojvodi Bernhardu. Bratje (babenberški ministeriali) so torej storili enako kakor njihov sorodnik Rajnbert II. Cmureški in v tem času velike politične nestabilnosti posnemali svojega vojvodo.¹³³ Druge možnosti ob njegovi moči seveda tudi niso imeli, s svojim ravnanjem pa so posredno podprli Otona Welfa, čeprav morda proti svoji volji. Gotfrid je maja 1212 skupaj s sorodnikom Rajnbertom II. Cmureškim in štajerskim vojvodo pričal tudi v Otonovi nürnberški listini za samostan v St. Florianu,¹³⁴ devet mesecev kasneje pa še v regensburški listini Staufovca Friderika, ki je omenjeno Welfovo listino potrdil.¹³⁵ Po smrti Leopolda VI. se je Friderik Prepirljivec kot vladajoči vojvoda prvič pojavil 30. novembra 1230. Tedaj je v Lilienfeldu izdal listino za tamkajšnji samostan, v njej pa je pričal tudi Oton I. Dravograjski.¹³⁶

Oton I. Dravograjski je umrl najverjetneje kmalu po letu 1237. Dve leti kasneje ni več živel.¹³⁷ Leta 1237 se je še pojavil v listini s svojim sinom Henrikom. Sam se je v listini imenoval po Dravogradu in kot brat (*»Frater Otto dei gratia de Traberch...«*), Henrik pa po Trušnjah (*»...et Heinricus filius eius de Trubsen...«*). Oton je torej morda stopil v kak samostan, da bi se spokoril za svoje pretekle grehe.¹³⁸

Salzburski nadškof Eberhard II. je leta 1228, s soglasjem papeža Honorija III., ustanovil lavantinsko škofijo v Št. Andražu v Labotski dolini, uradna nadškofova listina o njenem obsegu pa je bila izdana šele leta 1244. V sklop nove škofije je spadalo tudi dravograjsko zemljiško gospodarstvo. Ze pred letom 1237 si je Oton I. prizadeval prepričati nadškofa, da bi mu ta iz sosednjega Labota omogočil v Dravograd prestaviti sedež labotske pražupnije. To je njemu in Henriku končno uspelo z listino 8. marca 1237, ko je bil sedež župnije res premeščen v trg Dravograd. Hkrati je bil tam ustanovljen kolegiatni kapitelj s šestimi kanoniki (leta 1246 se jim je pridružil še sedmi). Za potrebe kapitlja in namestitev kanonikov je Oton I. dal na razpolago še enega od obeh dravograjskih dvorcev. Zaradi majhnih dohodkov je nadškof ustanovil še šest prebend, Oton in Henrik pa sta dodala še tri in zanje nadškofu podelila tri kapele. Pri njih sta imela pravico predlagati kandidata. To pravico sta skupaj z drugimi (izvzemši pravico do odvetništva) izročila nadško-

¹²⁵ MDC III, št. 1408 (III.); Gradivo IV, št. 845 (III.).

¹²⁶ MDC IV/1, št. 1928; Gradivo V, št. 457.

¹²⁷ MDC IV/1, št. 1847; Gradivo V, št. 365; MDC IV/1, št. 1930; Gradivo V, št. 460.

¹²⁸ UBSt II, št. 181; Gradivo 5, št. 296.

¹²⁹ MDC II, št. 540 (=376a) (XLV.); MDC I, št. 453.

¹³⁰ UBSt II, št. 165; Gradivo V, št. 303; Mravljak, Dravograd, str. 11–12.

¹³¹ August von Jaksch v svoji genealoški preglednici omenja še eno (neimenovano) Otonovo hči. Sam ne najdemo dokaza, da bi obstajala. MDC IV/1, št. 1847, 1930; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

¹³² MDC IV/1, št. 1812, 1847, 1863; Mravljak, Dravograd, str. 14.

¹³³ MDC IV/1, št. 1628, 1632; UBSt II, št. 98; Gradivo V, št. 155; UBSt II, št. 108; MDC I, št. 433; MDC IV/1, št. 1667; MDC I, št. 437.

¹³⁴ MDC IV/1, št. 1670; Gradivo V, št. 194.

¹³⁵ MDC IV/1, št. 1679; Gradivo V, št. 204.

¹³⁶ MDC IV/1, št. 2006.

¹³⁷ MDC IV/1, št. 2172; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

¹³⁸ MDC IV/1, št. 2137; Mravljak, Dravograd, str. 14.

fu.¹³⁹ Eno izmed teh kapel (v kraju Klein St. Paul) in patronatsko pravico zanjo je vojvoda Leopold VI. že konec leta 1221 prepustil Henriku I. Dravograjskemu in njegovi ženi Tuti, zanjo pa je dobil od njiju kapelo in patronatsko pravico v kraju Tobel.¹⁴⁰ Po prenosu sedeža župnije je bil v Labotu ustanovljen vikariat, meja med njim in dravograjsko župnijo pa je potekala nekako po današnji avstrijsko-slovenski meji. Dravograjska župnija je torej segala od Drave pa do potoka Suhe pri Marenbergu.¹⁴¹

Kakor njegov oče je bil tudi Henrik Dravograjski v sporih s Št. Pavlom. Šentpavelski opat Leonard in Henrik sta se s pomočjo Henrikovega strica Konrada, (zdaj že nekdanjega) šentpavelskega opata in beljaškega arhidiakona Bertolda, februarja 1239 uspela pogoditi v raznih točkah. Prepirla sta se zaradi vasi Črneče, za katero je Henrik trdil, da jo je njegov oče Oton kupil, zaradi odvetništva na Remšniku in v Sekoženu (remšniška župnija je bila že pred 25. junijem 1225 zaupana Št. Andražu v Labotski dolini), zaradi srebrnih rudnikov in desetnin v Schwabeggu, zaradi tretjine mitnine v Dravogradu, zaradi pravice, da bi bili v Št. Pavlu pokopani Henrik in njegovi sorodniki, zaradi mitnine v Velikovcu, zaradi kožuhovine, ki bi jo moral Henrik vsako leto dobivati od samostana, zaradi vzpetine, na kateri je bil postavljen velikovski grad in pravice do odvetništva v kraju »Tripsach«, ki jo je opat prodal brez Henrikovega dovoljenja. Pogodila sta se tako: Henrik je dobil vas Črneče v fevd, prav tako je dobil pravico do polovice rudnika in desetnin v Schwabeggu in mitnine v Dravogradu (Št. Pavel je bil mitnine prost za svojo klet in posebne potrebe). Pravici do kožuhovine, mitnine v Velikovcu in odvetništva v Sekoženu se je moral Henrik odreči, potrdil pa je tudi prodajo vasi Tripsach. Zavezal se je še naprej braniti Sekoženo, ne da bi od tega imel kakšno korist (*»...retinendo sine usu defensionem...«*). On in njegovi sorodniki so smeli še naprej biti pokopani v Št. Pavlu (v družinski grobnici). Odvetništvo nad Remšnikom je bilo Henriku sicer priznано, vendar bi mu ga opat lahko takoj vzel, če bi Henrik kršil katero izmed določil.¹⁴²

Spor pa se je hitro spet vnel. Kakor izvemo iz listine, izdane avgusta 1240,¹⁴³ se je šentpavelski opat s Henrikom Dravograjskim ponovno prepirlal

glede odvetništva nad Remšnikom ter na območju med potokoma Velko in Čemernico. Henrik je moral priznati odvetništvo samostanu in plačati 600 mark odškodnine. Opat je zavaroval samostansko pravico do odvetništva tako, da je dosegel zanj vojvodovo varstvo.¹⁴⁴

Kakor že rečeno, je že Henrikov oče Oton samostanu v Vetrinju podelil tri marke dohodkov v Dvorcu v bistriški pokrajini pri Vrbskem jezeru. Henrik se je leta 1242 v prid samostanu odrekal tudi patronatski pravici nad cerkvijo v Hodišah (Keutschach) pri Vrbskem jezeru.¹⁴⁵ Za dušni blagor svojih sorodnikov in sebe mu je podelil tudi pravico do lesa v svojem ribniškem gozdu.¹⁴⁶ Pet let kasneje je temu dodal še dovoljenje za sekanje lesa v tamkajšnjem gozdu oz. vseh njemu pripadajočih gozdovih.¹⁴⁷ Te Henrikove daritve je koroški vojvoda Bernhard potrdil.¹⁴⁸ Januarja istega leta se je Henrik glede bistriške pokrajine pogodil z bratoma Kolonom in Otonom iz Bekštajna (Finkenstein). Sklenili so, da si brata tam ne bosta sezidala gradu. Henrik jima je zato od svoje posesti odstopil pet mark urbarialnih dohodkov, od svojega fevda pa 10 mark in tri podložnike.¹⁴⁹

Čeprav je bila zadeva glede Henrikovega odvetništva nad Sekoženom formalno že urejena, je Henrik šentpavelskemu samostanu tam še zmeraj delal škodo in krivice. Opat je leta 1247 Sekoženo zato prodal Henrikovemu sorodniku Kolonu II. Vuzeniškem.¹⁵⁰ Tudi od samostana v Osojah si je Henrik lastil pravico do letne dajatve kožuha, vendar se ji je zase in za svoje potomce maja 1249 odpovedal.¹⁵¹

Kakor mnogi njegovi sorodniki je bil tudi Henrik Dravograjski udeležen pri nekaj pomembnih političnih dogodkih. V času, ko je bil Friderik Prepirljivec kot štajerski in avstrijski vojvoda odstavljen in je cesar Friderik Staufovec na Dunaju sklical državni zbor, je Henrik poleg svojega sorodnika Rajnberta II. Cmureškega pričal v dveh cesarjevih listinah.¹⁵² Cesar je zatem odpotoval v Italijo, kjer je nadaljeval vojno v Lombardiji. V začetku leta 1238 je na prošnjo vetrinjskega opata Arnolda izstavil listino za njegov samostan. V listini, ki je bila izdana v Paviji, je bil med pričami tudi Henrik Dravograjski.¹⁵³ Kljub temu da je izhajal iz rodbine ba-

¹³⁹ MDC IV/1, št. 1886, 2137; UBSt II, št. 438; Mravljak, Dravograd, 27–28; Gradišnik, Dravograd, str. 20; Koropec, Šentpavelski Remšnik, str. 126; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 17.

¹⁴⁰ MDC IV/1, št. 1835; Mravljak, Dravograd, str. 14–15.

¹⁴¹ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 17.

¹⁴² MDC IV/1, št. 2172; Gradio V, št. 706; Koropec, Šentpavelski Remšnik, str. 126; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 21; Mravljak, Dravograd, str. 15–16.

¹⁴³ August von Jaksch in Franc Kos listino datirata v avgust 1240, Joseph von Zahn pa okrog leta 1245. MDC IV/1, št. 2204; Gradio V, št. 738; UBSt II, št. 466.

¹⁴⁴ MDC IV/1, št. 2204; Koropec, Šentpavelski Remšnik, str. 126; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 21.

¹⁴⁵ MDC IV/1, št. 2244.

¹⁴⁶ MDC IV/1, št. 2234.

¹⁴⁷ MDC IV/1, št. 2354.

¹⁴⁸ MDC IV/1, št. 2355.

¹⁴⁹ MDC IV/1, št. 2344; Gradio VI, št. 28.

¹⁵⁰ MBSt II, št. 2341; Gradio VI, št. 24; MDC IV/1, št. 2571; Gradio VI, št. 241; Mravljak, Dravograd, str. 17; Mravljak, Vuzenica, str. 8.

¹⁵¹ MDC IV/1, št. 2414.

¹⁵² UBSt II, št. 349; Gradio V, št. 666.

¹⁵³ MDC IV/1, št. 2158; Gradio V, št. 686.

benberskih ministerialov, se je po odstititvi Friderika Prepirljivca obrnil k cesarju. Kot cesarjev privrženec je najprej pričal na Dunaju. Svoje mesto med pričami v listini za vetrinjski samostan pa je dobil kot plemič s pomembnimi vezami s samostanom. Čeprav ministerial, je Henrik nedvomno razpolagal z vojaško silo, bil pa je tudi rodbinsko dobro povezan. V istem času, ko je bila listina izdana, je Friderik Prepirljivec v cesarstvu spet začel žeti politične in vojaške uspehe, cesar pa je bil zelo zaposlen z boji v Italiji. Henrik je zanj predstavljal političnega in vojaškega zaveznika, kakršne je za boj proti Frideriku Prepirljivcu nujno potreboval. V cesarjevem interesu je torej bilo tako Henrika kot njegovo rodbino obdržati v svojem taboru. Ko je bil Friderik Prepirljivec spet rehabilitiran, se je poleg drugih uspelo spraviti z njim tudi Henriku. V listini iz leta 1243 se je imenoval celo njegov komornik (*»camerarius«*).¹⁵⁴

Potem ko je Friderik Prepirljivec junija 1246 v boju z ogrskim kraljem Belo IV. umrl brez otrok, se je za Avstrijo in Štajersko vnel neusmiljen boj. Zanj sta se potegovali Prepirljivčeva nečakinja Gertruda, njegova sestra Margareta, aspiracije po babenberskih ozemljih pa je imel tudi ogrski kralj. Cesar Friderik II., prav tako eden tistih, ki so si prisvajali omenjeni vojvodini, je leta 1248 kot svojega namestnika v Avstriji postavil bavarskega vojvodo Otona Wittelsbacha, na Štajerskem pa goriškega grofa Majnharda (ker je Oton svojo funkcijo v Avstriji kmalu začel zanemarjati, je tudi to prevzel Majnhard). Cesarju ni uspelo uresničiti svojih aspiracij, saj je decembra 1250 umrl.¹⁵⁵ Kakor kaže, je bil Henrik Dravograjski neposredno po smrti Friderika Prepirljivca na cesarjevi strani, saj je avgusta 1249 pričal v listini goriškega grofa.¹⁵⁶

Zadnja vest, ki jo imamo o Henriku Dravograjskem, datira v 22. november 1253, ko je skupaj s svojim sinom Otonom II. Dravograjskim poklonil svojemu komorniku Rajnbotu in njegovi družini dvor Plešice (Plaschischen) pri Hodišah.¹⁵⁷ Za njim je prevzel dravograjsko gospostvo Oton II. Da je bil kakor oče tudi sam zelo premožen, kaže med drugim tudi klavzula iz listine, izstavljene aprila 1253. V njej je Rudolfu, Kolonu in Rajnbertu iz Roža porok za 100 mark v primeru kršitve pogodbe, ki so jo bratje sklenili z izvoljenim salzburškim nadškofom Filipom.¹⁵⁸ Kakor izvemo iz listine, izstavljene marca 1255, je bil Oton II. upravitelj slovenjegraške

pokrajine, ki je bila last oglejskih patriarhov (*»...per nobilem virum dominum Ottonem de Traberch, capitaneum contrate de Greze...«*), istega leta je s svojim sorodnikom Sigfridom Marenberskim tudi prevzel poročstvo za Rudolfa iz Roža nasproti bamberskemu škofu Henriku I.¹⁵⁹ Marca 1259 je bila v vetrinjskem samostanu pokopana Otonova sestra Matilda, žena Otona iz Rohra. Njen mož in brat sta ob tej priložnosti samostanu skupaj podarila dve marki dohodkov v zaselku »Glougnitz.« Poleg tega je njen brat samostanu prepustil še odvetniško pravico do neke kmetije v Vižingi.¹⁶⁰

Oton II. je sam najverjetneje umrl sredi leta 1261. Novembra istega leta je oglejski patriarh Gregor vse fevde, ki so ostali z Otonovo smrtjo nezasedeni, podelil koroškemu vojvodi Ulriku III. za čas njegovega življenja. Prav tako je bamberski škof Bertold leta 1263 štiri kmetije, ki so ob Otonovi smrti ostale proste, podelil samostanu v Grebinju (Griffen).¹⁶¹

V času Otonove smrti vprašanje babenberske dediščine še vedno ni bilo dokončno rešeno. Da bi v svoji vojvodini končno vzpostavili mir, so se avstrijski deželni stanovi po pomoč obrnili k češkemu kralju Vaclavu. Vaclavov sin, moravski grof Otokar II. Přemysl, je konec leta 1251 z vojsko vkorakal v Avstrijo in jo s pomočjo tamkajšnjega plemstva popolnoma zasedel. Nadel si je tudi naslov avstrijskega vojvode, svoj položaj pa je hotel utrditi tudi s poroko. Februarja 1252 se je poročil z Margareto Babenbersko. Papež je maja leta 1252 potrdil njegovo in Margaretino oblast tako nad Avstrijo kot nad Štajersko. Leta 1253 se je ogrski kralj Bela podal v napad na Moravsko in Avstrijo, vendar ga je Otokar, ki je leta 1253 svojega očeta nasledil kot češki kralj, uspel premagati. Ko sta aprila leta 1254 sklenila mir, se je Otokar (ki ga je štajersko plemstvo tri leta pred tem izvolilo za vojvodo) v korist Bele odpovedal Štajerski. Med obema kraljema je leta 1260 spet prišlo do spopada. Bela, ki je utrpel poraz, je moral naslednje leto Štajersko odstopiti češkemu kralju.¹⁶²

Po smrti Otona II. Dravograjskega, ki ni imel sinov, je dravograjsko gospostvo dobila njegova hči Gertruda z dvema možema, Herbordom Füllsteinskim (1266–1274) in Majnhardom iz Enzelsdorfa († po 1274). Kot že rečeno, je imela Dravograjska veja Trušenjskih dravograjsko gospostvo od Št. Pavla v fevdu. Ko bi moralo to leta 1261 s smrtjo Otona II., zadnjega moškega člana dravograjske veje rodbine, spet pripasti samostanu, se je Gertruda uprla. Grad, trg in posesti je s silo obdržala zase. Papež

¹⁵⁴ MDC IV/1, št. 2256.

¹⁵⁵ UBSt III, št. 30; Dopsch, Länder und Reich, str. 202–207; Lechner, Babenberger, str. 299–304; Komac, Kranjska, str. 153–154.

¹⁵⁶ UBSt III, št. 54.

¹⁵⁷ MDC IV/1, št. 2555; Gradivo VI, št. 217.

¹⁵⁸ Josip Mravljak zmotno trdi, da gre v tem primeru še za njegovega očeta Henrika. MDC IV/1, št. 2541; Gradivo VI, št. 206; Mravljak, Dravograd, str. 18

¹⁵⁹ UBSt III, št. 171; MDC IV/1, št. 2598; Mravljak, Dravograd, str. 19.

¹⁶⁰ MDC IV/1, št. 2699, 2700.

¹⁶¹ UBSt IV, št. 52, 95.

¹⁶² Lechner, Babenberger, str. 305–307; Dopsch, Länder und Reich, str. 206; Mlinarič, Marenberski samostan, str. 29.

Urban IV. je zato leta 1263 pozval razne mogočnike, med drugim češkega kralja Otokarja in koroškega vojvodo Ulrika, naj dosežejo, da se vse to vrne samostanu. Dve leti zatem je zahtevo ponovil in Gertrudo izobčil. Stvar je bila v začetku očitno brez uspeha, saj je imela Gertruda močne sorodnike, samostan pa dravograjskega gospostva ni mogel sam vojaško zavarovati.¹⁶³

Gertrudin prvi mož Herbord je od leta 1264 izpričan kot stolnik škofa Bruna iz Olomuca, štajerskega deželnega glavarja (*»Herbordus de Fvlmstein dapifer domini episcopi Olvmucensis«*) in od 1268 kot štajerski deželni sodnik (*»iudex per Styriam generalis«*). Leto kasneje v Gradcu priča v listini poleg Herborda tudi njegov istoimenski sin, ki se že imenuje po Dravogradu (*»Herbordus de Fvlmstein, Herbordus de Traberch filius suus«*).¹⁶⁴

Gertrudin drugi mož Majnhard iz Enzelsdorfa je, kot kaže, imel neporavnane račune z vetrinjskim samostanom. Češki kralj Otokar je leta 1274 namreč izrecno ukazal svojim deželnim glavarjem, naj omenjeni samostan ščitijo pred njegovim nasiljem.¹⁶⁵ Gertruda je Dravograd, kot že rečeno, držala pri sebi, trušenjski grad pa sta z Majnhardom pred letom 1278 zastavila grofu Ulriku Vovbrškemu. Prav tako pred letom 1278 je Gertruda v zakup Markvardu Žlemborskemu oddala 17 kmetij v Bukovski vasi, Podklancu in nad Črnečami.¹⁶⁶ Spor za dravograjsko zemljiško gospostvo se je slednjič uredil v korist Št. Pavla, saj ga je ta leta 1279 dal v fevd Henriku Pfannberškemu, ki ga je nato imel do leta 1286.¹⁶⁷ Gertruda se je istega leta v prid vetrinjskemu samostanu odpovedala patronatu nad cerkvijo sv. Jerneja v Hodišah, do leta 1282 pa je Henriku Pfannberškemu prodala tudi dravograjsko mitnico in to potrdila z listino med letoma 1283 in 1285.¹⁶⁸ Ta se je leta 1281 s 125 markami srebra uspel otresti tudi Gertrudinih dedičev Gundakerja Dravograjskega, Erchingerja Landseejskega in Offona Emmerberskega (kateremu je Majnhard iz Enzelsdorfa še leta 1282 zastavil razna posestva).¹⁶⁹ Zadnje fevde je Gertruda Št. Pavlu vrnila leta 1305, namreč kmetije v Bukovju, Bukovski vasi, Selovcu, Šentjanžu, Podklancu in Črnečah. Takrat so se Trušenjski dokončno umaknili iz dravograjske zgodovine.¹⁷⁰ Gertruda je umrla po letu 1311. Konec tega leta je še izdala daritveno listino za Št.

Pavel, za dušni blagor svojih otrok, moža in sebe.¹⁷¹

Marenberška veja

Začetnik marenberške veje trušenjske rodbine je bil (že omenjeni) Albert, eden izmed petih sinov Henrika I. Trušenjskega in njegove žene Matilde. Albertova žena Gizela je izhajala iz družine Hardeških (Hardegg bei St. Veit)¹⁷² in grad Hardek je skupaj s posestjo podedoval njun sin Sigfrid.¹⁷³ Gizela se omenja prvič leta 1251 in zadnjič leta 1256.¹⁷⁴ Iz listine iz leta 1251 tudi vemo, da je imela dve hčeri. Prvi je bilo ime Ana in je bila žena Liutolda Stadeskega. Imena druge hčere ne poznamo, bila pa je poročena z Rudolfom, s katerim je najverjetneje imela sina po imenu Herman s Klamma. Poznamo tudi imena Gizelinih nečakinj. To so bile: Ana, Kunigunda Emmerberska in Matilda, najverjetneje poročena s Henrikom Greifenfelškim.¹⁷⁵

V drugi polovici 12. stoletja je pri Marenbergu stal grad Kamen. Kdaj je bil pozidan marenberški grad, ni mogoče natančno reči, zagotovo pa je bil brez dovoljenja postavljen na posesti šentpavelskega samostana. Najverjetneje je marenberški grad do okoli leta 1200 sezidal Albert. Sam na gradu morda ni stalno živel, po njegovi smrti pa je imel tam sedež sin Sigfrid. Ta se je vedno imenoval le po Marenbergu. Iz vasi Radlje tik pod gradom se je že v njegovem času razvil trg in okoli leta 1300 dokončno prevzel ime gradu.¹⁷⁶ Sigfrid se prvič omenja v listini iz leta 1245, ko nastopa kot priča za žičko kartuzijo. Dve leti kasneje je pričal v že omenjeni listini svojega bratranca Henrika Dravograjskega, ko se je ta glede bistriške pokrajine pogodil z bratoma Kolonom in Otonom iz Bekštajna.¹⁷⁷ Sigfridova žena Rikarda je bila iz rodu Haslauov in to iz tiste njegove veje, ki je nosila ime po trdnjavi Haschendorf pri Ebenfurtu. Haslauci so bili v sorodu tudi z rodbinama Wildoncev in Klamm, katerih članice najdemo v naslednjem stoletju kot nune v marenberškem samostanu. Sigfrid je imel, kot že rečeno, dve sestri. Da ni imel bratov, priča ustanovna listina za marenberški samostan. Tam se navaja sorodstvo,

¹⁷¹ Tu se Gertruda zadnjič omenja živa. MDC VIII, št. 67; Kos, Vitez, str. 270.

¹⁷² Pirchegger, Untersteiermark, str. 158.

¹⁷³ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 24; Pferschy, Beurteilung, str. 368.

¹⁷⁴ UBSt III, št. 93, 201.

¹⁷⁵ Mnenja glede nekaterih sorodstvenih vezi Gizelinih sorodnikov so sicer deljena. UBSt III, št. 93, 247, 248; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 24; Pirchegger, Landesfürst 2, str. 216 in II. Landesehre und Stadecker, genealoška preglednica med stranema 224 in 225.

¹⁷⁶ MDC III, št. 1426; UBSt III, št. 90; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 23–24; Pferschy, Beurteilung, str. 368; Kos, Vitez, str. 323–324.

¹⁷⁷ MDC IV/1, št. 2344; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25.

¹⁶³ MDC Erg., št. 2795a=3092, 2795b=3093; UBSt IV, št. 306; Kos, Vitez, str. 270; Mravljak, Dravograd, str. 20; Gradišnik, Dravograd, str. 20.

¹⁶⁴ UBSt IV, št. 130, 196, 304, 306; MDC IV/2, št. 3009.

¹⁶⁵ UBSt IV, št. 505.

¹⁶⁶ MDC V, št. 342; Gradišnik, Dravograd, str. 23.

¹⁶⁷ Kos, Vitez, str. 270; Gradišnik, Dravograd, str. 21; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 21.

¹⁶⁸ MDC V, št. 419, 512, 538.

¹⁶⁹ MDC V, št. 468, 478, 480, 513.

¹⁷⁰ MDC VII, št. 285; Gradišnik, Dravograd, str. 21.

Marenberg (Radlje) v 17. stoletju (Vischer, *Topographia ducatus Stiriae*, 1. Band, str. 245).

kak njegov brat pa ni omenjen. Sigfrid in Rikarda nista imela otrok. Rikarda jih v listinah za samostan nikdar ni omenjala, Sigfrid pa je v listini iz leta 1251 izrecno trdil, da se bodo njegovi maloštevilni dnevi kmalu končali, upanja na potomstvo pa je malo. Zavedati se je torej moral, da se rod za njim ne bo nadaljeval.¹⁷⁸

Sigfrid je bil eden politično najdejavnejših plemečev v vzhodnih Alpah. Z materjo sta z gradnjo marenberškega samostana (na posesti tik pod gradom) začela že pred letom 1250. S tem sta sledila zgledu mnogih mogočnikov svojega časa, ki so si s takim dejanjem pridobili ugled, obenem pa si zagotovili tudi kraj svojega pokopa in molitve redovnikov oz. redovnic za svojo dušo. Sigfrid je 5. junija 1251 v Marenbergu izdal listino, s katero je dal vse svoje imetje v fevd svojim fevdnikom Rudbertu Trušenskemu, Sighardu Marenberškemu in Ernestu Puzu ter vse to zastavil Rikardi za 3000 mark srebra. Odvetniškim pravicam, ki jih je imel v dedni posesti od Št. Pavla, se je odrekel v korist tega samostana v svoj dušni blagor.¹⁷⁹ Štiri dni zatem je v Velikovcu (morda na poti v Trušenjsko dolino) spet izdal listino. Z njo je priznal, da so njegovi predniki protipravno zgradili že omenjene Nove Trušnje in Marenberg na samostanski zemlji («...in *Karinthia nouum castrum in Truhsen, et in Stiria castrum Merenwerch...*»). Omenjena gradova je samostanu zdaj

skupaj z odvetniško pravico na Remšniku in Podvelki (pri Slovenj Gradcu) prepustil in ju hkrati vzel v doživljenjski fevd. Kakor se zdi, je hotel svojo posest in pravice zavarovati pred sovražnimi sosedi, morda celo dravograjskimi sorodniki. Omenjeni dogodki so namreč spadali v čas hudih sporov za oblast tako na deželni ravni kot na ravni vsega cesarstva. Z izjemo Vuzeniških njegovi sorodniki tudi niso pričali v njegovih listinah. Morda jim je želel preprečiti dedovanje morebitnih posesti v Marenbergu in Trušenjski dolini. Kasneje so sicer posedovali posest blizu Marenberga, morda kot manjši del Sigfridove dediščine.¹⁸⁰

Ustanovna listina za marenberški (nunski) dominikanski samostan je bila izstavljena 24. junija 1251. V njej se kot ustanovitelja omenjata le Gizela in Sigfrid, v kasnejšem dokumentu pa tudi Rikarda. V ustanovni listini sta Gizela in Sigfrid samostanu zagotovila 30 mark letnih dohodkov za njegovo vzdrževanje, Sigfrid pa se je s posebno listino, izstavljeno na isti dan, s soglasjem svojih dedičev odpovedal pravicam do posesti, s katerimi je samostan obdaril. Z ženo je vse do svoje smrti (1272) skrbel za to duhovno ustanovo. Nato je skrb zanjo prevzela žena, ki se je do lastne smrti (1304) prav tako izkazala za njeno dobrotnico. Brez otrok, sta zakonca večino svoje posesti namenila samostanu. Papež Aleksander IV. je samostan leta 1255 vzel v svoje varstvo in mu potrdil vse njegove posesti in pravice. Imel je tudi zagotovljeno varstvo deželnih knezov, Otokarja II. Češkega (1272), kralja Rudolfa Habsburškega in naklonjenost salzburškega nadškofa Fri-

¹⁷⁸ UBSt III, št. 90 («*Ego Seyfridus de Merenwerch, considerans quod paucitas dierum meorum finitur in breui, et quod de liberis habendis parua sit michi fiducia...*»), 93; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25.

¹⁷⁹ UBSt III, št. 89; Gradivo VI, št. 135; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25; Pirchegger, Untersteiermark, str. 158–159; Kos, Vitez, str. 323.

¹⁸⁰ UBSt III, št. 90; Gradivo VI, št. 136; Pirchegger, Untersteiermark, str. 158–159; Kos, Vitez, str. 324.

derika II. V skupnost dominikanskega reda je bil inkorporiran z listino iz leta 1280.¹⁸¹

Ob ustanovitvi so nune dobile posest na levem bregu Drave na območju samostana, na desnem bregu pa na območju vzhodno od Vuzenice do Bukovske vasi pri Slovenj Gradcu. Na Koroškem so dobile posest na Gosposvetskem polju in v območju gradu Hardek. Samostan je stal na ozemlju Perweinove kmetije (torej na kraju, kjer je nekoč prebival podložnik s tem imenom). Zraven je sodil mlin ob Radeljskem potoku, ki je tekkel mimo samostana. Poleg tega je samostan dobil še gozd in zemljo pod starim marenberškim gradom in še en gozd, ki je sodil h kmetiji. Na desnem bregu Drave je samostan postal lastnik posesti na območju Sv. Danijela pri Trbonjah, kmetije v Bukovski vasi, kmetije v Trbonjah in štirih kmetij na Vrhniku. Na Koroškem je imel kmetijo v naselju Raga ves (Ratzendorf), kmetijo pri Gospe sveti, kmetijo v Zabukovju (Buch), kmetijo v kraju Lipa (Lind) na Grobniškem polju, dve kmetiji v kraju Gramilach ter mlin na Glini v vasi Krnski grad. V ustanovni listini podarjena posest je že jasno nakazovala območja, kamor se je samostanska posest širila v prihodnosti, namreč na obe strani Drave in na Koroško. Jedro posesti na marenberškem območju se je z desetletji širilo na območje Ivnika (Eibiswald), Radvanja (Rothwein), nad Pernicami in Arnežem ter proti zahodu do Dravograda in na območje od Labota do Žvabeka (Schwabegg). Drugo jedro se je v manjši meri širilo proti vzhodu (do Vuhreda), deloma na Pohorje, največ pa po slovenjegraškem od Bukovske vasi vse do Sentvida pri Zavodnju. Njegove posesti na Koroškem so obsegale podložne kmetije na ožjem in širšem območju Št. Vida ob Glini in sčasoma tudi v drugih delih dežele.¹⁸²

Leta 1256 so Gizela, Sigfrid in Rikarda podarili marenberškemu samostanu cerkev skupaj s patronatsko pravico v kraju Zweikirchen pod Hardekom. Ta daritev je bila 1268 še enkrat potrjena. Sigfrid je prosil za potrditev še salzburskega nadškofa Vladislava in ta je istega leta marenberškim nunam potrdil pravico patronata in predlaganja kandidata za mesto župnika.¹⁸³ Sledile so še mnoge druge daritve, saj je bilo dohodkov za samostan v začetku premalo. Sigfrid in Rikarda sta mu maja 1266 podarila v svoje dušno dobro za osem mark letnih dohodkov posesti v Ribnici, kar sta za 40 mark srebra kupila od že omenjenega Herborda Dravograjskega in njegove žene Gertrude, ki je bila Sigfridova so-

rodnica.¹⁸⁴ Dve leti kasneje je samostan od Sigfrida dobil kmetijo v vasi Podrak.¹⁸⁵ V zvezi s slednjo je Sigfrid leta 1271 izdal samostanu še en dokument.¹⁸⁶ V istem letu je za samostanu izročil še kmetijo v Marenbergu in (skupaj z Rikardo) vas Osek, katere podložniki so bili zdaj dolžni dominikankam dva tovara vina na leto. Februarja naslednje leto je (zdaj že ovdovela) Rikarda ob pogrebnihih slovesnostih za svojega moža v marenberškem samostanu temu podarila dve kmetiji pri Dravogradu. Po moževi smrti je sprejela to duhovno ustanovo v svoje varstvo in iskala zanj podporo pri cerkveni in posvetni gospodi. Da bi se zanjo in za njenega pokojnega moža tedensko opravljala zadušnica, je samostanu leta 1290 za Marijin oltar in za oltar sv. Križa podarila pet mark imenja od treh kmetij pri Pernici, istega števila kmetij pod marenberškim gradom in ene kmetije v Bistrici pri Muti.¹⁸⁷

V Dravogradu je bila na mostu čez Dravo (že omenjena) mitnica. Samostanski ljudje so se poti čez Dravograd posluževali ob potovanjih na samostanske koroške posesti. V tistem času je dravograjsko mitnico držal v rokah (že omenjeni) Majnhard iz Enzelsdorfa, drugi mož Gertrude Dravograjske in ta je leta 1275 marenberški samostan oprostil plačevanja mitnine in drugih stroškov. Podobno svoboščino sta samostanu potrdila še dva plemiča, ki sta imela dravograjsko gosposčino v fevdu od Št. Pavla: Henrik Pfannberški leta 1282 in grof Ulrik Vovbrški leta 1295 (ta je dravograjsko gosposčino imel po letu 1286).¹⁸⁸ Majnhard iz Enzelsdorfa se je tri leta zatem, ko je samostan oprostil mitnine, odpovedal fevdni pravici nad posestjo, ki jo je samostanu prodal Sighard Trušenjski, s čimer je popolnoma prešla v posest te duhovne ustanove. Čez pet let se je Gertruda Dravograjska z že omenjenim sinom Herbordom odpovedala fevdni pravici nad tremi kmetijami v Radlju, ki jih je imel od nje v fevdu Rajnpert Vuzeniški. Ta zemlja je nato prišla v last samostana.¹⁸⁹

Gertruda Dravograjska je želela biti pokopana v marenberškem samostanu, za kar je samostanu že leta 1302 podelila dve kmetiji v marenberškem trgu (s čimer mu je povečala posest na njegovem ožjem območju) in še eno kmetijo na neimenovanem kraju, ki jo je kupila od nekega Sloyerja. Nune so jo bile dolžne častno pokopati in zanjo moliti tiste molitve, ki bi jih opravljale za umrlo sestro. Morale bi tudi skrbeti, da bi duhovniki v samostanski cerkvi

¹⁸⁴ MDC IV/2, št. 2897, 2898.

¹⁸⁵ UBSt IV, št. 278.

¹⁸⁶ UBSt IV, št. 429.

¹⁸⁷ UBSt IV, št. 418, 449; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 59, 62.

¹⁸⁸ UBSt IV, št. 578; MDC V, št. 512; MDC VI, št. 299; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 61–62; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 20–21.

¹⁸⁹ MDC V, št. 344; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 64–65.

¹⁸¹ MDC IV/1, št. 2462; UBSt III, št. 93; Gradivo VI, št. 138; UBSt III, št. 94; Gradivo VI, št. 139; MDC IV/1, št. 2593; Gradivo VI, št. 263; UBSt IV, št. 453; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25, 57.

¹⁸² UBSt III, št. 93; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 53, 55; Pirchegger, Untersteiermark, str. 159.

¹⁸³ MDC IV/1, št. 2636; UBSt IV, št. 307, 308; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 58.

zanjo opravljali obrede tako, kakor če bi bila tudi sama nuna.¹⁹⁰

V letu 1303 je bil samostan ponovno deležen velikega Rikardinega daru. Podelila mu je vso posest, ki jo je kupila na Koroškem in Štajerskem (»...*allez daz gut das sie ze Chaernden oder ze Steyer kauffet hat...*«). V tem primeru je šlo za njeno lastno posest in ne za posest iz dediščine Marenberških. Jeseni 1304 je hotela pravno urediti svoje obveznosti do samostana ter zavezati njene prebivalke k skrbi, da bi se opravljali vsi predpisani obredi zanjo in za njenega moža. Samostanu je za to namenila 30 mark imenja na leto (v to je bilo vračunanih tistih osem, ki jih je leta 1290 že namenila za dva oltarja), dve marki na leto pa so dobili še breški dominikanci, kaplani po marko, dve marki pa naj bi razdelili med nune. Rikarda je umrla istega leta.¹⁹¹

Sigfrid in Rikarda sta imela v načrtu tudi ustanovitev še enega samostana, namreč cisterce v Kanalski dolini. V zvezi s tem dejstvom se pojavlja vprašanje, ali ni bila ustanovitev samostana v Marenbergu v prvi vrsti Gizelino delo v spomin na njenega umrlega moža Alberta in ali ni Sigfrid sodeloval le pasivno. Pri pripravah na novo ustanovitev se je zadnji marenberški Trušenjski po pomoč obračal na razno posvetno in cerkveno gospodo. Pomagal mu je bamberski škof Bertold (1258–1285), ki velja za dobrotnika mnogih samostanov (med temi tudi samostana avguštincev-eremitov v Velikovcu) in ustanovitelja samostana viljemitov, ki so se naselili na njegovi posesti na Muti (prvič omenjeni leta 1271 v Sigfridovi listini).¹⁹²

Ze leta 1255 najdemo Sigfrida v Beljaku v družbi bamberskega škofa Henrika I.¹⁹³ Še tesnejše odnose pa je Sigfrid imel s Henrikovim naslednikom Bertoldom. Marca 1263 se je Sigfrid mudil pri Bertoldu, ko je ta izdal listino za samostan v Grebinju, tam pa ga v škofovi družbi najdemo maja tri leta kasneje. Škofu je leta 1267 tudi posodil 150 mark oglejskih pfenigov, za kar mu je škof zastavil dohodke v višini 30 breških mark na svojih posestvih pri Volšperku (Wolfsberg) in Grebinju. Aprila 1270 ali 1271 so se v tem samostanu sešli Bertold, Sigfrid in Ulrik Vovbrški. Slednji je od škofa prejel odškodnino 240 mark in se z njim pogodil. Decembra 1271 je Sigfrid vrnil bamberski cerkvi vsa posestva, ki jih je štiri leta prej dobil v zastavo. Izjavil je, da to dela samo zaradi Boga, iz spoštovanja do ustanoviteljev svete bamberske Cerkve, predvsem pa v povračilo, ker je od omenjene Cerkve prejel veliko dobrega.¹⁹⁴

V Dravski dolini je bilo premalo posesti, da bi se načrtovana cisterca tu mogla vzdrževati, pa tudi primeren kraj bi bilo tu težko najti. Bamberski škof Bertold je imel v Kanalski dolini posesti in Sigfrid se je nanj obrnil s prošnjo za zamenjavo. Konec januarja 1260 je v ta namen izdal listino. V njej je naznanil, da je škof Bertold s soglasjem svojega kapitlja z njim zamenjal svojo posesti pri Trbižu (Tavisio) za ustanovitev cistercijanskega samostana. Za to mu je Sigfrid s privoljenjem Rikarde dal gradove Marenberg, Hardek in Trušnje z vsem pripadajočim. To je še enkrat potrdil z listino štiri leta kasneje in ta lista je vsebovala vrsto novih elementov. Gradove je dal s soglasjem svoje žene za škofovo posest, ki bi jo uporabil za gradnjo novega samostana. Sigfridovi dediči naj bi na omenjenih gradovih kot fevd dobili službe gradiščanov. Tu je govora o *in superiori municione apud Marenberch*, torej smemo govoriti o dveh marenberških gradovih (v tem primeru gre za staro marenberško trdnjavo). Sigfrid je dal h gradovom še razne dohodke. Obvezal se je, da ne on ne njegovi dediči ne bodo na posestvih samostana zgradili kakšne stavbe, ki bi bamberski Cerkvi povzročala škodo. Škof si je nad bodočim samostanom pridržal nekatere pravice, mu namenil 30 mark letnih dohodkov in za gradnjo po 70 mark denarja letno od mitnine, ki jo je pobiral pri Beljaku.¹⁹⁵

Pri prizadevanjih za novi samostan je bil udeležen tudi koroški vojvoda Ulrik III. Spanheim. Leta 1264 se je odpovedal patronatski pravici nad cerkva v Glanhofu pri Feldkirchnu in v Vogrčah (Rinkenberga) pri Pliberku. Vojvoda je izjavil, da želi biti soudeležen pri ustanavljanju samostana v Kanalski dolini, ki naj bi ga Sigfrid z njegovo pomočjo tudi dokončal. Patronatsko pravico je dal v vsakem primeru, tudi če ustanovljeni samostan ne bo cisterca.¹⁹⁶

Na pomoč pri ustanavljanju cisterce je Sigfridu priskočila tudi že omenjena Gertruda Babenberška, nečakinja nekdanjega avstrijskega in štajerskega vojvode Friderika Prepirljivca. Ta se je neposredno po njegovi smrti poročila s češkim kraljevičem Vladislavom, ki pa je že januarja 1247 umrl. Poleti 1248 se je poročila z grofom Hermanom IV. Badenskim in papež je le-temu potrdil zakonito oblast nad Avstrijo. Oktobra 1250 je tudi on umrl in zapustil sina Friderika in hčer Nežo. Gertruda je v času, ki je sledil smrti njenega drugega moža izgubila pape-

¹⁹⁰ MDC VII, št. 140; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 66–67.

¹⁹¹ MDC VII, št. 174; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 62–63, 67.

¹⁹² UBSSt IV, št. 418; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25; Pferschy, Beurteilung, str. 368–369.

¹⁹³ UBSSt III, št. 177.

¹⁹⁴ UBSSt IV, št. 95, 219, 237, 411; MDC V, št. 85 (»*Et hoc feci*

pure propter deum et ob reverentiam sanctorum Bambergensis ecclesie fundatorum et maxime in recompensationem multorum bonorum, quibus usus sum a predicta ecclesia, que ipsa longis retroactis vite mee temporibus iam percepi.«); Mlinarič, Marenberški samostan, str. 25–26.

¹⁹⁵ MDC IV/1, št. 2718; UBSSt IV, št. 144; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 27–28; Pferschy, Beurteilung, str. 369.

¹⁹⁶ MDC IV/2, št. 2834; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 27–28.

ževo naklonjenost in podporo avstrijskih stanov. Ko je bodoči češki kralj Otokar II. Přemysl z vojsko vkorakal v Avstrijo, je v boju za svoje pravice našla zaveznika v ogrskem kralju Beli IV. Po letu 1254, ko si je Bela uspel izboriti Štajersko, je Gertruda je dobila nekaj manjših posesti na zahodnem in zgornjem Štajerskem, med katerimi sta ji bila še posebej pri srcu Judenburg in Voitsberg.¹⁹⁷ Z listino iz leta 1263 je dovolila Sigfridu (*«...fidei ministeriali nostro Siurido de Merenberch...»*) uporabiti njegove štajerske alode in tiste posesti, ki jih je na Štajerskem imel kot fevd od nje (*«...quatinus de omnibus proprietatibus et foedis ad ducatum Styrie pertinentibus, que a nobis possidet...»*), za ustanavljanje cistercijanskega samostana. Gertruda se je v listini imenovala *ducissa Sti-rie*, medtem ko je bil nesporni štajerski vojvoda tedaj češki kralj Otokar II. Přemysl. Sigfridov postanek pri Gertrudi v Voitsbergu si najlažje razlagamo z bližajočo se poroko koroškega vojvode Ulrika in Gertrudine štirinajstletne hčere Neže (Ulrik in Neža sta se poročila istega leta). Sigfrid je bil morda Ulrikov poslanec. Pri njem je namreč pričal že 13 dni potem, ko je svojo listino izstavila Gertruda.¹⁹⁸

Za ustanovitev novega samostana je bilo leta 1264 že vse pripravljeno. Zakaj do tega ni prišlo, iz virov ne izvemo. Sigfridovi dediči bi bili v primeru uresničitve tega načrta vsekakor močno prikrajšani, po drugi strani pa bi zelo težko preprečili njegov načrt, saj so ga podpirali veliki mogočniki. Vojvoda Ulrik je živel do leta 1269, škof Bertold do leta 1285, Babenberžanka Gertruda pa je živela še v letu 1288. Tudi njihova nenadna smrt torej ni mogla biti razlog za opustitev načrta.¹⁹⁹

Številne druge ohranjene listine pričajo o Sigfridovih močnih zvezah s posvetno in duhovno gospodo tedanjega časa. Pogosto je bil priča pri raznovrstnih pravnih dejanjih. Pričal je v listinah šentpavelskega samostana, od katerega je njegova družina imela fevde ali pa je njegova zemlja mejila na šentpavelsko. Leta 1255 je tako pričal v listini, s katero se je s Št. Pavlom poravnala že omenjena Matilda, hči Rajnberta II. Cmureškega in vdova po Hadmarju Schönburškem. V zadevi istega samostana je bil prisoten tudi pet let kasneje, ko je šentpavelski opat v Gradcu tožil brata Henrika in Bernharda Pfannberška. Leta 1267 je v Velikovcu kot prisodnik sodeloval na sodnem zboru, ki je obravnaval šentpavelske zadeve. O isti temi so v njegovi prisotnosti razpravljali tudi v šentpavelskem samostanu leta 1271.²⁰⁰

Sigfridova dejavnost pa ni bila omejena le na Štajersko in Koroško, kjer je njegova družina imela posest. Kot rečeno, si je ogrski kralj Bela IV. leta 1254 uspel priboriti Štajersko. Najprej je deželo upravljal po slavonskem banu Štefanu, nato pa po svojem sinu Štefanu V. Sigfrid je bil v začetku na ogrski strani in je pričal pri slavonskem banu.²⁰¹

Ogrski nastop na Štajerskem je pri tamkajšnjem plemstvu vzbudil nezadovoljstvo in kmalu upor. Konec leta 1257 ali v začetku leta 1258 je bil ban Štefan pregnan na Ogrsko. Bela je v odgovor poslal na Štajersko z veliko vojsko sina Štefana. Ta je oblegal Ptuj. Salzburškemu nadškofu Ulriku, ki se je poleti 1258 vrnil iz Italije, je uspelo mesto pred uničenjem rešiti tako, da ga je Štefanu zastavil. Štajerski deželni maršal je pobegnil k češkemu kralju Otokarju, Sigfridu pa se je uspelo spraviti z Ogrji. Leta 1259 je tako še pričal pri štajerskem deželnem sodniku Wulfingu Stubenberškem, ki ga je na ta položaj imenoval Štefan.²⁰²

Po poročilu Rimane kronike Otokarja iz Geule so Sigfrida pri Štefanu obtožili uporništvu in ta naj bi nato z vojsko odšel nad Marenberg. Sigfridovo kljubovanje ogrski vojski naj bi preraslo v splošen upor v Dravski dolini. Sigfrid naj bi Ogre premagal. Pri uporu naj bi sodeloval tudi Friderik Ptujski, ki naj bi Štefana izrinil iz Maribora, nakar naj bi ta začel oblegati Ptuj in naglo zadušil upor. Kakor izvemo iz listine iz leta 1259, je Štefan moža po imenu Andrej (*«Andreas filius Chopou»*) za njegovo službo pri Marenbergu tudi nagradil (podelil mu je območje, imenovano *Paah* pri Blatnem jezeru). Ob vsem tem se poraja vprašanje, kakšen smisel je napad na Marenberg sploh imel in zakaj je sledil protinapad. Morda je šlo za zaščito pred vdorom ogrske vojske na Koroško.²⁰³

Leta 1259 se je štajersko plemstvo s pomočjo češkega kralja Otokarja ponovno uprlo. Samo Ptuj in še nekaj drugih trdnjav je še nekaj časa ostalo v ogrskih rokah. Marca leta 1261 se je bil Štefan na Dunaju prisiljen odpovedati Štajerski v korist Otokarja. Ta je v deželi vzpostavil mir, na svojo stran pa si je pridobil podravske ministeriale, meščanstvo in Cerkev.²⁰⁴

Sigfrid se je politično vzpenjal tudi v času Otokarjeve vladavine. Že leta 1254 je bil v Lovrencu na Pohorju v družbi koroškega vojvode Bernharda in njegovega sina Ulrika. Takrat se je Sigfridov sorodnik Kolon II. Vuzeniški skupaj s sinovoma Kolo-

¹⁹⁷ Lechner, Babenberger, str. 299–306; Dopsch, Länder und Reich, str. 203–206.

¹⁹⁸ MDC IV/2, št. 2812; UBSt IV, št. 90, 91; Pferschy, Beurteilung, str. 369; Fräss-Ehrfeld, Geschichte, str. 325.

¹⁹⁹ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 28; Pirchegger, Untersteiermark, str. 159.

²⁰⁰ UBSt III, št. 185; MDC II, št. 639; UBSt IV, št. 255, 439; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 28–29.

²⁰¹ UBSt III, št. 150, 151; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 28–29; Dopsch, Länder und Reich, str. 307.

²⁰² UBSt III, št. 268, 279; Dopsch, Länder und Reich, str. 453; Pferschy, Beurteilung, str. 372.

²⁰³ UBSt Erg., št. 71; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 29; Pferschy, Beurteilung, str. 372–374; Pirchegger, Untersteiermark, str. 159.

²⁰⁴ Dopsch, Länder und Reich, str. 455; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 29–30; Pferschy, Beurteilung, str. 372–374.

nom III. in Konradom poravnal s Št. Pavlom glede spornih meja, navzoč pa je bil še eden Sigfridov sorodnik, Oton II. Dravograjski.²⁰⁵ Sigfrid je maja 1259 prisostvoval pri graški obravnavi med reinsko opatijo in Ortolfom Sulškim. Prav tako je bil konec leta prisoten na Ptuj, kjer se je obravnava zaključila. Ko je bila pod vodstvom štajerskega deželnega glavarja Woka Rosenberškega dve leti kasneje spet odprta, je Sigfrid spet pričal. Med pričami se je omenjal na čisto prvem mestu, kar vsekakor dokazuje njegov ugled.²⁰⁶

V desetletju med 1260 in 1270 so bile politične razmere na Štajerskem bolj ali manj stabilne. Sigfrid se je v tem času uspel uveljaviti v krogu koroškega vojvode Ulrika in v diplomatski misiji češkega kralja Otokarja. Leta 1261 je pri Ulriku pričal dvakrat in med pričami spet zavzemal zelo ugledno mesto.²⁰⁷ V letu 1263 ga v Ulrikovi družbi srečamo kar enajstkrat. Iz listine iz sredine tega leta je razvidno, da je Sigfrid v času Ulrikove odsotnosti nekaj časa celo upravljal Koroško, saj ga je Ulrik imenoval svojega namestnika (*»...nobilis vir Sifridus de Merenberch per terram Karinthie gereret vices nostras...«*). Konec leta 1265 je pričal tudi v Grabštajnu, kjer je Ulrik izdal listino za vetrinjski samostan. Po tem letu je Sigfridu ugled še bolj naraščal. V letu 1267 sta se goriški grof Albert in patriarh Gregor de Montelongo dogovorila za osvojitve Kopra. Ker je patriarh z mestom nato sklenil dogovor, se je Albert čutil prevaranega. Prišlo je do ostrega spora, ki sta ga reševala češki kralj Otokar in salzburski nadškof Vladislav. Iz dveh listin, izdanih avgusta 1267 izveemo, da sta se tako Albert kot Gregor podvrgla kraljevi in nadškofovi volji. V obeh se kot priča omenja tudi Sigfrid. Domnevati smemo, da ga je k obravnavi pritegnil kralj Otokar, kar kaže, da je Sigfrid pri njem užival velik ugled.²⁰⁸

Koroški vojvoda Ulrik III. je imel brata Filipa, ki ga je stolni kapitelj po smrti Eberharda II. (1246) izvolil za salzburskega nadškofa. Papež je Filipa priznal, a Filip se nikdar ni dal posvetiti, zato ga je stolni kapitelj leta 1256 odstavil in kanoniki so za nadškofa izvolili seckauskega škofa Ulrika. Filip je ostal le izvoljeni nadškof, ki svoje službe ni nikdar izvrševal. Po odstavitvi svojega brata je vojvoda Ulrik naredil Salzburgu veliko škode. Leto pred smrtjo se je svojih dejanj pokesal.²⁰⁹ 13. in 14. julija 1268 je v kraju St. Radegund na Koroškem izdal sedem listin, s katerimi je z nadškofom sklenil razne dogovore. Predvsem mu je skušal povrniti v preteklosti povzročeno škodo (ocenjeno na 40.000 mark srebra)

in mu zato med drugim izročil mesto Št. Vid ter trg in grad Celovec. Sigfrid je bil na pogajanjih prisoten in je pričal v treh listinah.²¹⁰

Avgusta 1269 se je Sigfrid, nekdanji privrženec ogrskega kralja, udeležil že omenjene sodne razprave v Gradcu, ki ji je predsedoval Otokarjev štajerski deželni glavar, olomuški škof Bruno. Tam je bila prisotna cela vrsta cerkvene in posvetne gospode, med drugim Sigfridovi sorodniki Herbord, mož Gertrude Dravograjske s svojim istoimenskim sinom ter Kolon II. Vuzeniški.²¹¹

Ko je oktobra 1269 v Čedadu umrl koroški vojvoda Ulrik III., se je začel boj za njegovo dediščino na Koroškem in Kranjskem. Pretendenta sta bila češki kralj Otokar in že omenjeni Ulrikov brat Filip, zdaj na novo izvoljeni oglejski patriarh. Leta 1270 je umrl ogrski kralj Bela IV. in Filip je z njegovim sinom Štefanom V. sklenil zavezništvo. Na Koroškem in Kranjskem sta nastali dve stranki, Otokarjeva in Filipova. Filipovi privrženci so bili izredno močni predvsem na Kranjskem, kljub temu pa mu zmage nad češkim kraljem ni uspelo doseči. Slednji je julija 1271 prisilil Štefana V., da se je odpovedal zavezništvu s Filipom. Maja 1272 se je moral Filip dokončno predati.²¹²

Novembra 1270 se je Otokar, očitno mimo Marenberga, podal iz Štajerske preko Slovenj Gradca na Kranjsko in Koroško, da bi svojo oblast tam čim bolj utrdil. Dne 6. decembra se je s svojim velikim spremstvom ustavil v Beljaku, kjer je izdal listino za vetrinjski samostan. V njej je pričal tudi Sigfrid, ki je bil z mnogimi drugimi pomembnimi plemiči očitno del tega spremstva.²¹³ Deželni glavar na Koroškem je bil tedaj Ulrik Vovbrški, drugi mož Neže, vdove po koroškem vojvodi Ulriku III. (torej po bratu Otokarjevega nasprotnika) in hčere Babenberžanke Gertrude. Utrditev Otokarjeve moči na Koroškem je po Ulrikovem mnenju potekala prepočasi, Otokarjevimi načrtom ni zadostil, morda pa je iskal tudi Sigfridovo soglasje. To bi mu seveda nakopalo kraljevo jezo. Otokar je poleti 1271 Ulrika odstavil, na njegovo mesto pa je bil postavljen Ulrik Dürrenholz, ki je postal tudi glavar na Štajerskem in Kranjskem.²¹⁴

V mesecih, ki so sledili, se je Sigfridovo življenje izteklo. Zadnjič se je kot živ omenjal 6. decembra 1271. Februarja naslednje leto je bil že mrtev, saj so v marenberškem samostanu zanj opravljali pogrebne slovesnosti.²¹⁵ Neposrednega razloga, zakaj je dal

²⁰⁵ MDC IV/1, št. 2571.

²⁰⁶ UBSSt III, št. 268, 279; UBSSt IV, št. 42.

²⁰⁷ UBSSt IV, št. 29, 48.

²⁰⁸ UBSSt IV, št. 102; MDC IV/2, št. 2885; UBSSt IV, št. 262, 263; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 31–32.

²⁰⁹ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 32; Pferschy, Beurteilung, str. 372.

²¹⁰ MDC IV/2, št. 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980.

²¹¹ MDC IV/2, št. 3009.

²¹² MDC V, št. 78; Pferschy, Beurteilung, str. 375; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 32; Hoensch, Otokar II., str. 159; Komac, Kranjska, str. 225, 229.

²¹³ MDC V, št. 54.

²¹⁴ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 33; Hoensch, Otokar II., str. 165–166.

²¹⁵ UBSSt IV, št. 433, 449.

češki kralj Otokar Sigfrida pogubiti, ni možno ugotoviti. Otokar iz Geule v svoji Rimani kroniki Sigfridovo smrt opiše in zanjo navaja razlog. Poroča, da se je Otokar vračal iz Koroške na Štajersko, kjer so ga v Dravski dolini pričakali vsi gospodje razen Sigfrida, ki je ležal bolan. Tako naj bi zaradi klevet izgubil Otokarjevo naklonjenost. Otokar je po vrnitvi v Prago naročil Ortolfu Slovenjegraškemu, naj Sigfrida privede. Ta naj bi ujetega Sigfrida izročil Ulriku Dürrenholzu in slednji naj bi Sigfrida privedel v Prago. Češki kralj naj bi ga dal vleči po praških ulicah, končno pa z glavo navzdol prikovati k vislicam. Takega naj bi brezuspešno izpraševal o svojih sovražnikih na Koroškem. Naslednjo noč naj bi Sigfridov stražar le-temu s kijem razbil glavo.²¹⁶

Res je, da se je Otokar poleti 1271 odpravil na Koroško, vendar smeri njegove poti ne poznamo. Podrobnosti v zvezi z Sigfridovo smrtjo so najverjetneje pretirano dramatične. Morda je razlog za njegovo smrt njegova nekdanja zveza z Gertrudo Babenberško, ki je bila medtem pregnana v Meissen. Če bi Sigfrid Otokarju že odklonil, da se mu pokloni, bi bil razlog za to strah. Otokar je v tistem času namreč posegel po deželnem plemstvu, ki ga je dolžil izdajstva. Morda je hotel z Sigfridovim zgledom prestrašiti ostale potencialne upornike. S svojim trdim ravnanjem je pri koroškem in štajerskem plemstvu vzbujal odpor, kar se mu je kasneje zelo maščevalo.²¹⁷

Z letom 1272 je imel Otokar, z izjemo Prekmurja, v svojih rokah skoraj vse slovensko ozemlje. Naslednje leto se je medvladje v cesarstvu z izvolitvijo Rudolfa Habsburškega za rimskega kralja končalo. Novi kralj je med drugim od vseh imetnikov državnih fevdov terjal, da prosijo za njihovo podelitev, kar je bilo v prvi vrsti naperjeno zoper Otokarja. Spor med njima se je razvil v vojno. Do odločilne bitke je prišlo avgusta 1278 pri Suhih Krutih in Otokar je bitko izgubil. Življenje si je skušal rešiti z begom, a so ga ujeli njegovi osebni sovražniki. Odvzeli so mu orožje in čelado ter ga ubili. Telo naj bi pustili ležati na bojnem polju, kjer naj bi ga našli Rudolfovi zavezniki Kumani ter ga razmesarili in okradli. Čeprav viri kot Otokarjevega morilca navajajo Bertolda Emmerberškega, je bolj verjetno, da ga je ubil njegov bratranec Offo Emmerberški, ki je bil dedič Sigfrida Marenberškega.²¹⁸

26. februarja 1272 so se Sigfridovi sorodniki in dediči zbrali k pogrebnim slovesnostim. Med prisotnimi sta bila tudi Kolon III. Vuzeniški in njegov

brat Konrad. Rikarda je kmalu po Sigfridovi smrti v skladu z njegovo poslednjo voljo krški škofiji podelila 60 pfenigov dohodkov v Bistrici v dolini Gline na Koroškem. V kasnejšem času so marenberške dominikanke Sigfrida častile kot blaženega oz. svetnika in hranile zapise o njegovih domnevnih čudežih. Marenberška posest je prišla v roke raznih sorodnikov, med katerimi sta bila Offo Emmerberški in Henrik Klamm. Offo je sicer imel zemljo okrog Marenberga, ne pa tudi tamkajšnjega gradu. Henrik Pfannberški je leta 1278 le-tega prejel od Št. Pavla.²¹⁹

Vuzeniška veja

Vuzeniški grad je zgradil že omenjeni Kolon, mož Matilde, hčere Otona I. Dravograjskega, enega izmed petih sinov Henrika I. Trušenjskega (Matilda je bila torej sestra Henrika Dravograjskega). Kolon je bil s koroškega gradu Seltenheim (severno od Celovca), vuzeniška posestva Trušenjskih pa so bila najverjetneje Matildina jutna. Vuzeniške posledično vseeno štejemo za vejo Trušenjskih, čeprav je bila ob samem nastanku veje pripadnica trušenjske rodbine Matilda in ne Kolon. Svoj novi grad je Kolon poimenoval *Saldenhoven* (Srečni dvor). Kdaj je Kolon začel zidati vuzeniški grad, ne vemo. Sklepamo lahko, da se je to zgodilo že pred letom 1222.²²⁰ Z Matildo je imel takrat vsaj sina Kolona (II.), morda pa tudi še več otrok (*«...filie predicti Ottonis Mahtildis scilicet cum marito suo Cholone et filiis suis Cholone et... /prazen prostor/ ..., Aleidis cum...»*).²²¹ Leta 1238 je grad že stal, a nova veja rodbine se po v začetku še neznani Vuzenici ni imenovala vse do leta 1248. Do takrat so se njeni člani imenovali po Seltenheimu ali Trušnjah, da bi tako poudarili svoj izvor in družinske vezi.²²²

Kolon I. je bil jeseni 1236 že pokojni in Kolon II. je v Seltenheimu neko listino izstavil sam. V njej je svojemu vitezu Vitmarju dovolil prodajo neke odvetniške pravice (*«...quod vulgo sonat betvogtei...»*) za 28 mark takrat veljavnih pfenigov (*«...pro viginti octo marcis denariorum qui tunc in communi usu et approbato currebant...»*).²²³ Najdemo ga tudi v listini, izstavljene dve leti kasneje, kjer se je prvič imenovala Vuzenica. Takrat je njegov vitez po imenu *Pillungus miles de Saldenhoven* s Kolonovim dovoljenjem podelil razna posestva in dohodke velikovski cerkvi. Iz iste listine izvemo tudi, da je bila Vuzenica tedaj

²¹⁶ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 33–35; Hoensch, Otakar, II., str. 166–167; Pferschy, Beurteilung, str. 376.

²¹⁷ Mlinarič, Marenberški samostan, str. 34–35; Pferschy, Beurteilung, str. 376; Hoensch, Otakar II., str. 167.

²¹⁸ Hoensch, Otakar II., str. 247–248; Dopsch, Länder und Reich, str. 467, 478; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 35.

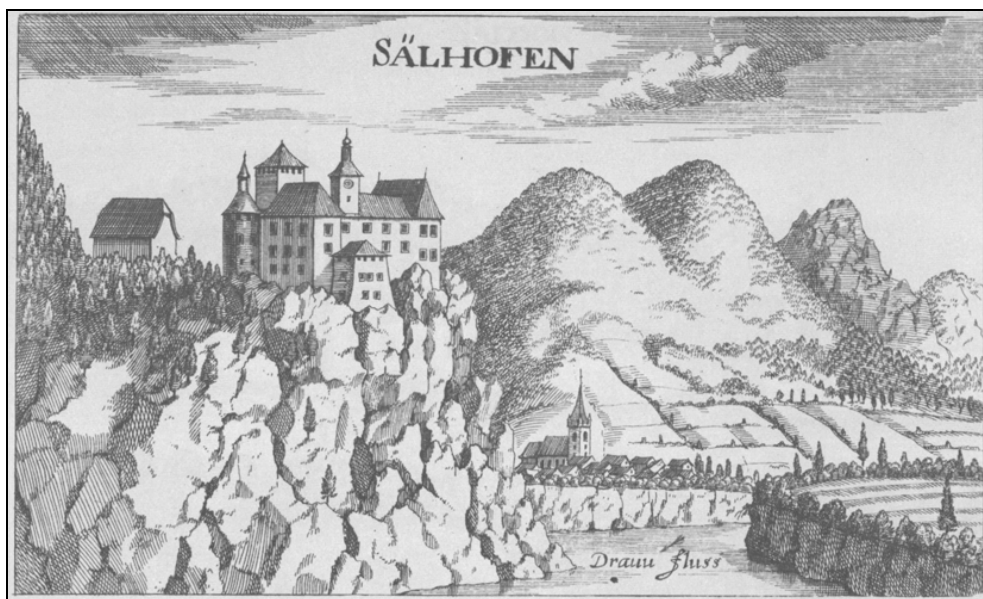
²¹⁹ MDC V, št. 86; UBSt IV, št. 499; MDC V, št. 348; Mlinarič, Marenberški samostan, str. 36, 38, 41; Kos, Vitez, str. 324; Pirchegger, Untersteiermark, str. 160.

²²⁰ Mravljak, Vuzenica, str. 7–8; Kos, Vitez, str. 401; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151.

²²¹ MDC IV/1, št. 1847.

²²² MDC IV/1, št. 2155, 2369; Gradivo VI, št. 46; Mravljak, Vuzenica, str. 8; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 23.

²²³ MDC IV/1, št. 2128; Gradivo V, št. 656.

Vuzenica v 17. stoletju (Vischer, *Topographia ducatus Stiriae*, 2. Band, str. 361).

sedež župnije, saj je kot priča med drugimi naveden *Dietmarus plebanus de Saldenhoven*.²²⁴

Iz listine, izdane leta 1245 v Fali izvemo, da je imel Kolon II. v fevdu posesti od Št. Pavla in je letemu s svojimi ljudmi delal škodo. Šentpavelski opat je od njega zahteval deset mark odškodnine. Ker Kolon te vsote ni mogel pravočasno plačati, je zastavil svoje dedno odvetništvo na samostanskih posestvih na Djekši gori (severno od Velikovca). Dokler desetih mark ne bi plačal, ni smel od tam živčih samostanskih ljudi zahtevati ničesar. Pravico do odvetništva je v tem času imel opat. Poleg drugih je v tej listini pričal tudi *Pillungus filius domini Pillungi*. V tem primeru bi lahko šlo za že zgoraj omenjenega vuzeniškega viteza (če je imel istimenskega očeta) oz. njegovega sina (če se je imenoval enako kot oče).²²⁵ Dve leti kasneje je od šentpavelskega samostana kupil vas Sekožen, kjer je pred tem veliko škode prizadejal njegov že omenjeni sorodnik Henrik Dravograjski. Morda se je Št. Pavel s tem dejanjem hotel ogniti razprtijam glede Sekožena, saj je že v preteklosti imel z njim velike preglavice.²²⁶ Leta 1248 je Kolonu (potem ko je plačal samostanu pet mark odškodnine za odvetništvo nad šestimi vuzeniškimi hubami) njegov že omenjeni sorodnik Henrik Grabštajnski prepustil

tudi pravico, da sme od vetrinjskega opata kupiti 12 hub, ki jih je Henrikov pokojni oče (Gotfrid II. Grabštajnski, začetnik grabštajnske veje Trušenjskih in eden izmed petih sinov Henrika I. Trušenjskega) zamenjal s samostanom za posest v Steinparzu. Med pričami tega pravnega akta je bil tudi *Reinbertus de Saldenhoven*, katerega sin *Libherdus* je pričal v zgoraj omenjeni listini iz leta 1245, ko je bil Kolon II. Vuzeniški prisiljen zastaviti svoje odvetništvo na Djekši gori.²²⁷ Kolon II. je bil istega leta (1248) navzoč v Tolminu, kjer je pričal v listini oglejskega patriarha Bertolda.²²⁸

Kolonova sinova Kolon III. in Konrad sta bila 24. junija 1251 navzoča ob izstavitvi že omenjene ustanovne listine za marenberški samostan dominikank. Listino sta izstavila Gizela, vdova Alberta Marenberškega in njen sin Sigfrid, bratranec Kolonove in Konradove babice Matilde.²²⁹

Glede obmejnih preprirov v okolici Lovrenca na Pohorju se je Kolon II. leta 1254 s svojima sinovoma uspel spraviti s Št. Pavlom. Šlo je sicer za že staro mejo na Pohorju po razvodu med Radonjo in Velko. Iz listine, ki je bila v ta namen izstavljena, lahko razberemo, da je bil ta spor sila pomembna zadeva. V njej sta namreč pričala celo koroški voj-

²²⁴ MDC IV/1, št. 2155; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 23.

²²⁵ MDC IV/1, št. 2294; Gradivo V, št. 849; MDC IV/1, št. 2341; Gradivo VI, št. 24; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake; MDC IV/2, Namenregister, str. 805, geslo: Cholo IV. de Truchsen; Mravljak, Vuzenica, str. 9.

²²⁶ MDC IV/1, št. 2341; Gradivo VI, št. 24; Mravljak, Vuzenica, str. 9.

²²⁷ MDC IV/1, št. 2294; Gradivo V, št. 849; MDC IV/1, št. 2369; Gradivo VI, št. 46; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake.

²²⁸ UBSt III, št. 34.

²²⁹ MDC IV/1, št. 1772, 2466; UBSt III, št. 93, 201; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 24; Mravljak, Vuzenica, str. 9.

voda Bernhard in njegov sin in naslednik Ulrik (III.), poleg njiju pa tudi Sigfrid Marenberški in Oton II. Dravograjski, bratranec Kolona II. Vuze- niškega.²³⁰

Leta 1258 je bil Kolon II. Vuzeniški ujetnik bratov grofov Ortenburških, Henrika in Friderika. Kaj je storil, da sta ga zaprla, ni razvidno. S pomočjo Rudolfa iz Roža in svojega zeta Kolona iz Wasserleonburga (Čače, grad severozahodno od Arnoldsteina na Koroškem) se mu je uspelo osvoboditi.²³¹

Dve leti kasneje je Kolon s svojima (neimenovanima) sinovoma pričal v listini koroškega vojvode Ulrika. V listini sta pričala tudi Sigfrid Marenberški in Gotfrid Mariborski. Leta 1261 je Kolon s svojim (neimenovanim) sinom spet pričal v listini koroškega vojvode. Istega leta se je (imenovan po Seltenheimu) odpovedal svoji dotedanji zahtevi nasproti osojskemu samostanu. Od tega je dotlej letno terjalo eno belo krzno in 60 sirov. Prav tako leta 1261 je pričal pri štajerskem deželnem glavarju Woku Rosenberškem in osem let zatem, skupaj s svojima sorodnikoma Herbordom, možem Gertrude Dravograjske in Sigfridom Marenberškim, pri olomuškem škofu Brunu, ki je takrat prav tako imel funkcijo štajerskega deželnega glavarja. Leta 1263 je Kolon ponovno pričal v listini koroškega vojvode Ulrika. Takrat se je, kakor že dve leti prej, imenoval po Seltenheimu.²³²

Po nasvetu svojih sinov Kolona III. in Konrada je Kolon II. leta 1263 podaril šentpavelskemu samostanu posesti na Ojstrici in v Št. Janžu pri Dravogradu. Za to je dobil šest mark srebra.²³³ Ojstriško posest so kasneje kot šentpavelski fevd posedovali Marenberški. Rikarda Marenberška se ji je v korist Št. Pavla odpovedala leta 1291.²³⁴ Oglejski patriarh Gregor je leta 1265 po sporu, ki ga je Kolon II. imel s slovenjegraškim župnikom za patronat nad vuzeniško cerkvijo sv. Nikolaja, tega prisodil Kolonu. Sedem let kasneje se je Kolon II., skupaj s svojima sinovoma Kolonom III. in Konradom, s šentpavelskim opatom prepiral »glede raz-

ličnih določil« (»...*super diversis articulis...*«). Junija istega leta sta se sprti strani s pomočjo sodišča uspeli poravnati in v ta namen je bila v Gradcu izstavljena listina. Najverjetneje je šlo tudi v tem primeru za razne posestne spore, vendar se iz listine tega ne da zagotovo razbrati.²³⁵ Neki Urban Scephen je od Kolona II. leta 1273 v fevd prejel tri kmetije v kraju *Jablanach*.²³⁶ Kolon II. je umrl v času med julijem 1273 in majem 1276, ko se v listini papeža Gregorja X. njegova žena Elizabeta že omenja kot vdova (v sporu s šentpavelskim samostanom).²³⁷ V neki listini z dne 22. februarja 1274 je poleg drugih pričal tudi »*dominus Cholo iunior de Saldenhoven*.« Če je šlo za Kolona III., lahko sklepamo, da je bil njegov oče Kolon II. takrat še živ.²³⁸

Leta 1273 je bil, kot že rečeno, za rimskega kralja izvoljen Rudolf Habsburški in medvladje v cesarstvu je bilo končano. Otokar II. Přemysl je Rudolfa, ki je bil takrat star že 55 let, vsekakor podcenjeval. Rudolf je dve izmed svojih hčera poročil s palatinskim grofom in saškim vojvodo in si tako zagotovil njuno podporo. Kmalu po svojem kronanju je na državnem zboru v Speyerju odredil izterjavo odtujenih državnih fevdov. Češki kralj bi moral tako vrniti vojvodine Avstrijo, Štajersko in Koroško, poleg tega pa še Kranjsko s Slovensko marko ter mesto Cheb (Eger) s pripadajočim ozemljem. Ta je to odklonil in v zameno za svojo poklonitev novemu vladarju od njega zahteval potrditev vseh svojih posesti. Poleti 1274 se je z močno vojsko postavil po robu opoziciji avstrijskega plemstva. Istočasno je ukazal Miloti Dedickemu, katerega je postavil za novega štajerskega deželnega glavarja, z vojsko neusmiljeno nastopiti proti salzburškemu nadškofu Frideriku II. Ta se moral maja istega leta Otokarju dokončno ukloniti. Otokar je medtem sebi nasprotne avstrijske plemiče sicer uspel premagati, hkrati pa je moral tudi ugotoviti, da ima v Avstriji zelo malo pravih privržencev. Ker Rudolfovim zahtevam nikakor ni bil pripravljen popuščati, ga je junija 1275 doletel državni preklc.²³⁹

Nasprotniki češkega kralja so začeli dvigati glave tudi na Štajerskem in Koroškem. Dne 19. septembra 1276 so se v runskem samostanu (pri Gradcu) tako zbrali najvišji plemiči obeh dežel. Prisegli so, da bodo enodušno služili kralju Rudolfu in se razglasili za državne vazale. Poseben status v odnosu do cesarstva oz. vladarja je štajerskemu plemstvu (aprila 1237 v Ennsu) sicer zagotovil že omenjeni staufovski cesar Friderik II. Med navzočimi v runskem samostanu je bil tudi Kolon III. Vuzeniški. Kolon, eden pomembnejših koroško-štajerskih plemičev, je bil glede na tamkajšnji vrstni red prič celo

²³⁰ MDC IV/1, št. 2571; Gradivo VI, št. 241; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 24.

²³¹ MDC IV/1, št. 2678, 2679; MDC IV/2, št. 2991; UBSt III, št. 93; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake; MDC IV/2, Namenregister, str. 806, geslo: Cholo II. in III. de Saldenhoven; Kazalo, str. 87, geslo: Wasserleonburg; Mravljak, Vuzenica, str. 10.

²³² MDC II, št. 639; MDC IV/1, št. 2744; UBSt IV, št. 42; MDC IV/1, št. 2757; UBSt IV, št. 111; MDC IV/2, št. 3009.

²³³ MDC IV/2, št. 2798; MDC IV/2, Trixen-Unterdrauburg-Grafenstein; Saldenhofen-Seltenheim. IX., genealoška preglednica ob koncu knjige, stran brez številčne oznake; MDC IV/2, Namenregister, str. 806, geslo: Cholo II. in III. de Saldenhoven; Mravljak, Vuzenica, str. 10; Kos, Vitez, str. 334; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 22.

²³⁴ MDC VI, št. 168; Kos, Vitez, str. 334.

²³⁵ UBSt IV, št. 192, 456; Mravljak, Vuzenica, str. 10.

²³⁶ UBSt IV, št. 484; Mravljak, Vuzenica, str. 10.

²³⁷ MDC V, št. 208.

²³⁸ UBSt IV, št. 504.

²³⁹ Dopsch, Länder und Reich, str. 468–473.

uglednejši od Viljema I. in Henrika III. Svibenskih, Kolona Mariborskega in Hartnida Lipniškega.²⁴⁰

Kolon III. je leta 1279 skupaj s krškim škofom, koroškim arhidiakonom, proštom Hartnidom in Otonom Liechtensteinskim potrdil neko pogodbo med salzburškim nadškofom in Rajnbertom Glaneškim, ki je slednjega zavezovala k izpolnjevanju vseh prejšnjih dogovorov (*«...que in pactis et litteris prioribus continentur...»*).²⁴¹ Krški škof je leta 1285 Kolonu podelil del trušenjskega gradu, ki se je imenoval *Hungerberch*.²⁴² Kot piše Josip Mravljak, je iz listine, izdane leta 1277 tudi razvidno, da je imel Kolon III. od oglejske Cerkve v fevd desetine in 100 meric žita v kraju »Wiminich«, v Junski dolini pa v kraju »Drendorf« desetino in 50 meric žita. Poleg tega naj bi v kraju Holemburg imel neke desetine, za katere pa sam ni vedel, kako jih je dobil v fevd. Pripadala sta mu tudi dva tovara olja, dva tovara rib in ena petina desetine od petih kmetij v kraju »Sochor.« Mravljak poroča tudi o listini iz leta 1278, ki pravi, da je bila neka plemenita Vuzeziška poročena s Hartnidom Lipniškim. To naj bi bila po Mravljakovem mnenju Berta, hči Kolona III., Lipniški pa so poslej imeli dediščino v vuzeziški okolici. Kot vojak naj bi bil Kolon aktiven že v času, ko se je, kot že omenjeno, v Dravski dolini dvignil upor proti Ogrom. Kolon naj bi tedaj pomagal svojemu sorodniku Sigfridu Marenbersškemu.²⁴³

Avgusta 1276 so se začele bojne operacije proti češkemu kralju Otokarju II.. Rudolfov zaveznik Friderik Nürnberški je uspel zavzeti Cheb in druga češka oporišča, čete oglejskega patriarha so skupaj s goriškimi vdrla na Koroško, Kranjsko in v Slovensko marko. Češke sile so se morale začeti umikati tudi iz Štajerske. Na Rudolfovo stran je stopila tudi Bavarska. Otokarja so nasprotnikovi uspehi popolnoma presenetili, soočiti pa se je moral tudi z notranjo opozicijo češkega plemstva. Rudolfove čete so septembra tako dosegle Avstrijo in 5. oktobra uspele zavzeti Linz. Kmalu zatem so se predala tudi mesta Enns, Ybbs in Tulln, Rudolfovo vojsko pa so močno povečali njegovi avstrijski, štajerski in koroški privrženci. Dne 21. novembra se je Otokar odpovedal oblasti nad Avstrijo, Štajersko, Koroško, Kranjsko in Slovensko marko, kakor tudi nad mestoma Pordenone in Cheb. Zato je Rudolf njemu in njegovim potomcem potrdil posest dednih dežel Češke in Moravske, kakor tudi drugih državnih fevdov. Štiri dni kasneje se je Otokar Rudolfu poklonil. Kljub vsemu si je Rudolf v mesecih, ki so sledili, še naprej prizadeval zmanjšati Otokarjevo moč. Ko je

temu postalo jasno, da si njegov nasprotnik ne želi trajnega miru, je sklenil odločitev izsiliti na bojnem polju. Kot že rečeno, je do odločilne bitke prišlo 26. avgusta 1278 pri Suhih Krutih. Otokar je tam izgubil bitko in življenje.²⁴⁴

Josip Mravljak poroča, da se je Kolon III. Vuzeziški v teh odločilnih trenutkih že prve dni avgusta zadrževal pri kralju Rudolfu, kateremu naj bi (skupaj s Friderikom Ptujskim, Otonom Liechtensteinskim in drugimi) s svojimi vojaki pomagal odločiti bitko. Kakšno plačilo je Kolon III. dobil za to pomoč, ni znano. Mravljak meni, da je zelo verjetno, da je Rudolf Vuzeziško povzdignil v trg, saj o kakem drugem darilu ni nič znanega. Da se je to zgodilo že leta 1278, iz virov sicer ni mogoče razbrati, se pa Vuzeziška izrecno imenuje kot trg deset let kasneje.²⁴⁵ Da je bil pri kralju res dobro zapisan, priča tudi dunajska listina konec leta 1280. Rudolf, ki dokument naslovi direktno na Kolona, ga v njem imenuje svojega zvestega izbranca.²⁴⁶

Kralj Rudolf je decembra 1282 na državnem zboru Augsburgu svojima sinovoma Rudolfu in Albrehtu skupno podelil Avstrijo, Štajersko in Koroško ter Kranjsko s Slovensko marko. Naslednje leto je kot vladarja določil le Albrehta. Koroško je Rudolf, kot plačilo za podporo v času svojega spora z Otokarjem, že leta 1276 obljubil Majnhardu II. Goriško-Tirolskemu. Slednji je bil dejanski oblastnik na Koroškem že pred smrtjo Filipa Spanheimskega leta 1279. Po Rudolfovih besedah je bil Majnhard deželni glavar na Koroškem, Kranjskem in v Slovenski marki. Leta 1282 je Koroška nominalno pripadla Rudolfovima sinovoma, v praksi pa se ni spremenilo nič. Majnhard je v tem času nastopal kot gospod Koroške in Kranjske. Leta 1286 je bilo vprašanje oblasti na Koroškem dokončno rešeno. Albreht se je vojvodini odpovedal in Rudolf jo je podelil Majnhardu, ki je postal koroški vojvoda. Kranjsko in Slovensko marko je obdržal Albreht, Majnhard pa naj bi ju še naprej imel v zastavi.²⁴⁷ Leta 1284 se kot koroški deželni glavar imenuje Kolon III. Vuzeziški (*«...mit insigel herren Cholen von Saeldenhoven des hauptmannes von Chaerden...»*). Kadar je bil Majnhard na Koroškem odsoten (in to se je najbrž dogajalo pogosto), je Kolon tam vodil upravo. Drugih poročil o Kolonovem opravljanju funkcije koroškega deželnega glavarja ni. Možno je, da je šlo v njegovem primeru le za

²⁴⁴ Dopsch, Länder und Reich, str. 473–480.

²⁴⁵ MDC VI, št. 73 (*«Der prief is geben ze Saeldenhoven in dem marchet, nach Christes geburde towsent jar zwoei hundred jar an dem achtendem und achzigstem jare.»*); Mravljak, Vuzeziška, str. 11–12; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151.

²⁴⁶ MDC V, št. 465 (*«Rudolfus dei gratia Romanorum rex semper Augustus Choloni de Seldenhove delicto fideli nostro gratiam nostram et omne bonum.»*).

²⁴⁷ MDC V, št. 432, 531, 561, 601; Niederstätter, Österreich, str. 82–85, 407; Webernig, Landeshauptmannschaft, str. 38–46.

²⁴⁰ MDC V, št. 216; Mravljak, Vuzeziška, str. 10; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151; Kos, Vitez, str. 402; Koropec, Zemljiške gospoščine, str. 24; Dopsch, Länder und Reich, str. 474; Spreitzhofer, Handfeste, str. 87.

²⁴¹ MDC V, št. 415.

²⁴² MDC V, št. 619.

²⁴³ MDC VII, št. 605; Mravljak, Vuzeziška, str. 10–11.

časovno omejeno zastopanje Majnharda. Proti koncu leta 1285 naj bi Kolon umrl.²⁴⁸

V času Kolona IV. je Vuzenica vsekakor že bila trg. Po smrti Kolona III. so del njegove posesti podedovali sorodniki Mariborski (ki pa so jo takoj prodali nazaj glavnim dedičem), nekaj pa leta 1300 Gertruda Neidenberška, ki mu je svoj del zastavila. Dve leti zatem je Kolon IV. menjal neka svoja posestva s Hartnidom Wildonskim (zahtevkov svojih sorodnikov se je odkrižal tako, da je izplačal po stari navadi svojih prednikov 10 mark srebra).²⁴⁹ Kolon je bil leta 1307 v listini Ulrika Marenberškega imenovan njegov prijatelj. Omenjeno listino je tudi prečital in v njej pričal.²⁵⁰

Hartnid in Konrad Lipniška (Kolon IV. je bil njun stric) sta se že januarja 1309 odpovedala neki dediščini v okolici Vuzenice. Decembra istega leta sta, skupaj z Zofijo Lipniško (»...*Die Brüder Chunrad und Hertnid unt vro Sophey von Leybenz...*«), spet prodala del dediščine v okolici Vuzenice Hartnidu Vivšniškemu in Kolonu IV. Vuzeniškemu (»...*eocheaim Cholen...*«).²⁵¹ Kolon IV. je leta 1312 od svojega nečaka Konrada Lipniškega kupil vsa posestva v vuzeniški okolici za 32 mark srebra (Konrad je leta 1316 je izdal še eno listino z isto vsebino).²⁵² Kaže, da je med Kolonom in Konradom kasneje prišlo do prepira, saj je Konrad z listino iz leta 1328 izjavil, da se je popolnoma poravnal s svojim stricem Kolonom in njegovo soprogo. Mravljak poroča, da je Kolon IV. leta 1305 Rajnbertu iz Glineka posodil 13 mark, naslednje leto pa se je z ženo odpovedal tudi neki dediščini.²⁵³

Avgusta leta 1319 so se Kolon IV., njegova žena in dediči s šentpavelskim samostanom spravili glede raznih posesti in dohodkov (»...*die hieben die niderhalb der Traa ligent enhalb der Welik und dem Reifnik genand, was des tayls ist ken Sand Lorentzen, ob sein hieben hoffstet oder zehent als dew Welik oben auz der Alben rinnt ze tal in dew Traa mit den zugehörigen Rechten, wie die Vorfahren der Aussteller sie innehatten, ferner der Zahent auf dem Remsnik gelegen.*«). Priznali so, da so ti samostanska last. Samo Kolon IV. jih je nato prejel v dosmrtni užitek (njegov sin soimenjak pa ne več). Kolon IV. je leta 1322

od Hartnida Vivšniškega dobil v last Hermana Grila in njegove otroke. Stolnik Gotfrid bi naj imel od Kolona v fevdu dohodke v kraju »*Frauenburch an dem Perg.*« Te je prodal leta 1334.²⁵⁴ Salzburški nadškof Konrad IV. je leta 1310 je Rihci, ženi moža, imenovanega »*Haintzel von Stretwich*« in njunim potomcem v fevd podelil posestvo v kraju »*Vinstern Pells.*« To posestvo je Haintzel imel od nadškofa v fevdu že pred to podelitvijo, nekoč pred tem pa še od Kolona Vuzeniškega.²⁵⁵

Že omenjeni sin rimskega kralja Rudolfa (ki je umrl julija 1291) Albreht, je bil leta 1298 sam izvoljen za kralja. Imel je več otrok, njegov najstarejši sin (rojen leta 1281) pa se je imenoval Rudolf. Kmalu po svoji izvolitvi je Albreht svojim sinovom Rudolfu, Frideriku in Leopoldu podelil Avstrijo, Štajersko, Kranjsko in Slovensko marko ter Porde none. Tam bi naj Rudolf, kot najstarejši, sam imel glavno besedo.²⁵⁶ Leta 1299 je bil Kolon IV. Vuzeniški eden izmed posrednikov v sporu med Rudolfom in Henrikom Viltuškim. Slednji je v protipravni lasti imel grad na Muti s tamkajšnjo mitnico. Kakor piše Josip Mravljak, Henrik Rudolfu gradu ni hotel izročiti. Rudolf je grad zato ukazal oblegati. Kolonu je skupaj z drugimi uspelo doseči kompromis med Henrikom in Rudolfom. Kot piše Mravljak, je Rudolf dobil grad, Viltuškem pa je izplačal 200 mark srebra.²⁵⁷

Rudolf je leta 1306 postal češki kralj, njegov že omenjeni brat Friderik pa je oblast nad Štajersko in Avstrijo dobil najkasneje do tedaj. Njegov oče kralj Albreht je bil maja 1308 umorjen in za njegovega naslednika je bil izvoljen Henrik VII. Luksemburški, ki pa je umrl že avgusta 1313. Prišlo je do dvojnih volitev, na katerih sta bila izvoljena tako Friderik kot njegov bratranec Ludvik IV. iz bavarske dinastije Wittelsbach. Nasprotnika sta se spravila leta 1325 in Friderik je obdržal naslov rimskega kralja, a kot tak ni več aktivno nastopal. Nosil ga je tudi, ko je leta 1328 sklenil mir z ogrskim kraljem Karlom. Med pričami tega miru je bil tudi Kolon IV. Vuzeniški.²⁵⁸ Kolona IV. najdemo leta 1327 kot pričó v listini Albrehta in Henrika, sinov Henrika Viltuškega. Brata Kolona imenujeta svojega ujca (»...*unser ohaim Chol von Seldenbouen...*«). Kolon IV. Vuzeniški je torej bil tudi svak Henrika Viltuškega.²⁵⁹

248 MDC V, št. 574; Webernig, Landeshauptmannschaft, str. 47–48; Mravljak, Vuzenica, str. 12–13.

249 MDC VI, št. 15, 73; RHSt I, št. 133, 366, 831; Kos, Vitez, str. 402, Genealoška preglednica 49: Vuzenica-Dravograd-Marenberk-Cmurek, str. 264 in Genealoška preglednica 60: Maribor, str. 330; Mravljak, Vuzenica, str. 13–14; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 24.

250 GZM II, št. 116.

251 RHSt I, št. 59, 133.

252 RHSt I, št. 366, 831.

253 Kolon IV. je, kot kaže, imel dve ženi, od katerih je Gertruda izpričana v letu 1306, Neža pa v letu 1328. MDC VII, št. 329; RHSt II, št. 1921; Kos, Vitez, Genealoška preglednica 49: Vuzenica-Dravograd-Marenberk-Cmurek, str. 264; Mravljak, Vuzenica, str. 14.

254 MDC VIII, št. 496; RHSt I, št. 1104; MDC VIII, št. 609; Mravljak, Vuzenica, str. 14; Koropec, Šentpavelski Remšnik, str. 131.

255 RHSt I, št. 195.

256 Niederstätter, Österreich, str. 105, 113.

257 MDC VI, št. 422; Mravljak, Vuzenica, str. 15–16; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 24; Kos, Vitez, str. 402, Genealoška preglednica 49: Vuzenica-Dravograd-Marenberk-Cmurek, str. 264; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151–152.

258 RHSt II, št. 1969; Niederstätter, Österreich, str. 113–119, 122–129.

259 RHSt II, št. 1662, 1663, 1845; Kos: Burg und Stadt, Tafel 71: Wildhaus, genealoška preglednica, str. 583.

Kolon V. je bil zadnji član vuzeniške veje rodbine Trušenjskih oz. sploh zadnji član vse trušenjske rodbine. Kakor piše Josip Mravljak, je Kolon leta 1345 kupil nekaj posestev pri Trbonjah, Slovenj Gradcu in pri Puhenštajnu za 36 mark srebra, leto zatem pa še dvor v Tissingu. Vuzeničanka Kristina naj bi od njega imela v fevdu neke posesti, katere je po njeni smrti leta 1352 podelil svojemu podložniku Ditmarju Kuhel. Leta 1356 naj bi Petru in Žabjaku prepustil eno kmetijo v Kranjah, šest let kasneje pa od Wulfinga Spilfeldskega kupil neke dohodke in 20 veder vinskega pridelka v Kršnici.²⁶⁰

Kolon V. se je 25. novembra 1344 poročil z Elizabeto Šumberško (gre za družino z gradu Schönburg severovzhodno od Kremsa na Donavi; iz te družine je izhajal tudi Hadmar Schönburški, že omenjeni zet Rajnberta II. Cmureškega). Svoji soprogi je zapisal vuzeniški grad, ki naj bi ga uživala do smrti. Z listino, izdano 30. novembra 1344 na Dunaju je svojima stricema Eberhardu in Henriku Walsejskima zapustil vso svojo posest v primeru, da bi sam umrl brez dediča. V listini so imenovani tudi fevdi, katere je Kolon imel od freisinškega škofa pri Altenhofnu (pri Murauu na Štajerskem), v Cirknici in Podgradu v Slovenskih Goricah od deželnega kneza ter v Kranjah v Slovenskih goricah, okoli Ribnice in na Remšniku od Št. Pavla.²⁶¹

Polovico šumberškega gradu je Kolon V. prodal že leta 1353, dve leti zatem pa še drugo polovico. Zaradi gradu je, kot piše Mravljak, kasneje nastal prepir in Kolon se je zaradi njega z Ivanom Šumberškim dokončno pogodil leta 1361. Ko sta v letih 1351–1352 umrla Eberhard in Henrik Walsejska, je Kolon V. leta 1359 z bratrancom Viljemom Glaneškim sklenil dedno pogodbo. Po njej naj bi Viljem, v primeru Kolonove smrti brez otrok, dobil poleg raznih fevdov tudi grad Vuzenico s stolpom ter trgov in sicer kot alod. Šentpavelski samostan, ki se je sam štel za fevdnega gospoda nad Vuzenico (čeprav pred tem njegovega fevdnega gospodstva v virih ni moč čutiti in je bilo najverjetneje dvomljivo), je to dve leti kasneje obljubil Rudolfu IV. Habsburškemu, v primeru Kolonove smrti. To je Kolon leta 1363 tudi potrdil.²⁶² Rudolf IV. je bil vnuk že omenjenega kralja Albrehta in je svojega očeta Albrehta II. nasledil leta 1358. Vladal je nad Avstrijo, Štajersko, Koroško, Kranjsko, mestom Pordenone, pridobil pa si je tudi Tirolsko. Kolon V. je bil od leta 1358 glavar v Pordenonu v Benečiji.

Rudolf IV. mu je zastavil mitnico v Venzonu (Pušja vas) za 5792 guldnov ter za njegovo službo v Furlaniji, Venzonu in Pordenonu. Mravljak poroča tudi, da mu je zastavil tudi neko drugo vsoto, katere dolg je izviral še iz časa vojvode Albrehta II. Od Rudolfa je Kolon leta 1364 dobil v zastavo tudi slovenjegraško gospostvo.²⁶³

Leta 1362 je Kolon posredoval v poravnavi med dediči Friderika Walsejskega. Leto zatem je Rudolfu IV., ki je bil v vojni z Bavarsko, pripeljal vojaško pomoč, hkrati pa so njegove čete, kakor poroča Mravljak, naredile veliko škodo na posestvih oglejskega patriarha. Kolon naj bi Rudolfa s svojimi vojniki spremljal na Tirolsko, a se tam precej zadolžil. Posledično naj bi svoja posestva pri Murauu zastavil Ulriku Stubenberškemu, grad Pernharztal pa Ivanu Haslauskemu.²⁶⁴

Med letoma 1363 in 1367 je bil Kolon V. štajerski deželni glavar (leta 1363 je postal tudi deželnoknežji stolnik). Kot tak je bil večkrat naprošen, da bi razsojal v sporih oz. prisostvoval pri drugih pravnih dejanjih.²⁶⁵ Leta 1366 je dal Dankelu iz Vuzenice v fevd tri posestva, tri leta kasneje pa je vuzeniškemu župniku podelil nižje sodne pravice. Leta 1368 je dobil od Konrada Auffensteinskega (koroškega maršala) 1000 funtov kot dediščino svoje žene. Kasneje je dal svoji teti dve kmetiji, ki bi naj po njeni smrti, kakor piše Mravljak, pripadli marenberškemu samostanu. Skupaj z ženo se je leta 1370 odrekel terjatvam do tistih posesti, ki so prišle v roke avstrijskima vojvodoma Albrehtu III. in Leopoldu III. (ki sta bila mlajša brata Rudolfa IV.).²⁶⁶

Rudolf IV., ki je bil Kolonu dolžan 1200 funtov pfenigov, mu je zato zastavil neko mariborsko mestno davščino, ki je letno prinašala 120 funtov dohodkov. S pogodbo iz 13. oktobra 1366 je Kolon V. zapustil (razen v primeru, da bi dobil potomca) vuzeniški grad, trg in vsa svoja druga posestva svojima stricema celjskima grofoma Ulriku in Hermanu (Rudolf IV. je umrl julija 1365). Pridržal si jih je v dosmrtni užitek. Najverjetneje so Kolona težili dolgovi. Čeprav je namreč vuzeniško trgovino uspel zelo poživiti, je bil hkrati zadolžen pri mariborskih, celjskih in slovenjegraških Judih ter pri salzburškem zlatarju Ulriku. Tako je dolgoval denar mariborskemu Judu Mušu, celjskima Judoma Hačimu in Šebelu ter slovenjegraškima Judoma Mušu in Nahimu.²⁶⁷

²⁶⁰ Mravljak, Vuzenica, str. 16–17; Pirchegger, Untersteiermark, str. 153.

²⁶¹ MDC X, št. 823; Mravljak, Vuzenica, str. 14–16; Pirchegger, Untersteiermark, str. 151–153; Kos, Vitez, str. 402, Genealoška preglednica 49: Vuzenica-Dravograd-Marenberk-Cmurek, str. 264; Ravnikar, Po zvezdnih poteh, str. 108–109.

²⁶² Mravljak, Vuzenica, str. 17; Pirchegger, Untersteiermark, str. 152; Kos, Vitez, str. 402.

²⁶³ MDC X, št. 523; Mravljak, Vuzenica, str. 17; Kos, Vitez, str. 402; Niederstätter, Österreich, str. 138–156; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 127.

²⁶⁴ Mravljak, Vuzenica, str. 18.

²⁶⁵ Josip Mravljak navaja kot letnico Kolonovega prevzema funkcije deželnega glavarja 1363, Hans Pirchegger pa 1364. Mravljak, Vuzenica, str. 17–19; Pirchegger, Untersteiermark, str. 153.

²⁶⁶ Mravljak, Vuzenica, str. 18–20; Niederstätter, Österreich, str. 172.

²⁶⁷ Mravljak, Vuzenica, str. 17–20; Pirchegger, Untersteiermark, str. 153; Koropec, Zemljiške gosposčine, str. 160.

Jud Muš iz Maribora je bil vnuk bančnika Isserleina s Ptuja. Po Isserleinovi smrti je med letoma 1362 in 1392 deloval sam, med njegovimi strankami pa so bili tudi Celjski grofje in Ptujski gospodi.²⁶⁸ Dolgove pri njem je Kolon Vuzeniški uspel poravnati do leta 1364.²⁶⁹ V istem času kot Muš, Isserleinov vnuk, je v Mariboru deloval še en Jud po imenu Muš. Ta se je, skupaj s svojim bratom Hačimom, imenoval tudi po Celju.²⁷⁰ Brata, ki sta v drugi polovici 14. stoletja spadala med najpomembnejše bančnike našega prostora, sta se gibala v samem vrhu tedanje družbene lestvice. Hačim in njegov nečak Šebel sta junija 1377 (že po Kolonovi smrti) potrdila, da sta jima celjska grofa Herman I. in Viljem poplačala vse dolgove Kolona Vuzeniškega (ki se je pri niju najverjetneje zadolžil še pred letom 1370).²⁷¹ Glede terjatev, ki sta jih do Kolona imela slovenjegraški Jud Nahim in njegov brat Muš, se je marca 1378 pogajal grof Herman I. Celjski in stranki sta odločitev o tem sporu predali sodišču.²⁷²

Kolon V. je najverjetneje umrl januarja 1374. Tako je v začetku februarja istega leta avstrijski vojvoda Albreht III. slovenjegraško gospostvo, katerega je prej imel v zastavi Kolon, ponovno zastavil. S Kolonovo vdovo se je poročil Ulrik Stubenberški. Grad in gosposčino je 1377 izročil trem glavnim dedičem za 1500 funtov. Dediči iz rodbine Walsejskih so svoje pravice do dediščine nato prodali Celjskim, isto pa je storil tudi Viljem Glaneški. Kolonove deželno knežje fevde, razen tistih, ki so spadali k funkciji maršala, je Albreht III. podelil Juriju Liechtensteinskemu. Celjskim je Vuzenico (potem ko so še leta 1380 poplačali neke Kolonove dolgove) uspelo obdržati vse do svojega izumrtja leta 1456.²⁷³

Zaključek

Članov rodbine Trušenjskih njihov formalni ministerialni status ni oviral pri njihovem političnem delovanju in ni bil dejansko merilo njihove politične in vojaške moči. S svojimi velikimi političnimi uspehi so se uspeli dokopati do velikega ugleda, tako da so štajerski in koroški vojvode v njih iskali svoje pomočnike in zaveznike. To je veljalo tudi takrat, ko je bil vojvoda aktiven zunaj svoje vojvodine in je potreboval vojaško spremstvo. V primerih, ko je deželni knez ali cesar potreboval nujno vojaško pomoč in podporo, se ni oziral na pravni status

rodbine, temveč je sprejel vsakega plemiča, ki ga je bil voljan podpreti.

Politične zveze z drugimi mogočnimi rodbinami ter uglednimi (duhovnimi ali posvetnimi) posamezniki tistega časa, zaupanje v njihove sposobnosti s strani deželnih knezov in lastna moč so Trušenjskim omogočale dosežati visoke politične funkcije. Razne posesti so posedovali tudi izven Štajerske in Koroške, s plemstvom izven svojega matičnega prostora pa so sklepali tudi zakonske zveze.

Kljub vsej moči, bogastvu in blišču pa so vse veje rodbine slednjič ostale brez moških potomcev. Preko hčera in drugih dedičev so si njihove posesti in pravice uspeli pridobiti druge rodbine, na Trušenjske in njihovo nekdanjo moč pa je ostal le spomin.

VIRI IN LITERATURA

OBJAVLJENI VIRI

- BUB I – Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich, Erster Band, Die Siegelurkunden der Babenberger bis 1215. Ed. Heinrich Fichtenau, Erich Zöllner. Wien : Verlag Adolf Holzhausens Nachfolger, 1950.
- Gradivo – Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku IV, V. Ed. Franc Kos, Milko Kos, Ljubljana : Leonova Družba, 1915, 1928.
- Gradivo VI – Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1. Ed. France Baraga na podlagi gradiva Boža Otorepa. Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2002.
- GZM II – Gradivo za zgodovino Maribora, II. zvezek. Ed. Jože Mlinarič. Maribor : Pokrajinski arhiv Maribor, 1976.
- Kazalo – Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/2, Imensko kazalo. Ed. Miha Preinfalk. Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2007.
- MDC – Monumenta historica ducatus Carinthiae I, II, III, IV/1, IV/2. Ed. August von Jaksch. Klagenfurt : Kleinmayr, 1896, 1898, 1904, 1906.
- MDC – Monumenta historica ducatus Carinthiae V, VI, VII, VIII. Ed. Hermann Wiessner. Klagenfurt : Kleinmayr, 1956, 1958, 1961, 1963.
- MDC X – Monumenta historica ducatus Carinthiae, Die Kärntener Geschichtsquellen, 1335–1414, Zehnter Band. Ed. Hermann Wiessner. Klagenfurt, Wolfsberg : Ploetz, 1968.
- MDC Erg. – Monumenta historica ducatus Carinthiae: Ergänzungsheft zu Band I-IV 811–1269. Ed. August von Jaksch. Klagenfurt : Kleinmayr, 1915.
- RHSt I – Regesten des Herzogtums Steiermark, Erster Band, Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, 1308–1319. Ed. Hermann Weisflecker, Annelies Redik. Graz :

²⁶⁸ Jelinčič Boeta, Judje na Slovenskem, str. 411–412.

²⁶⁹ Mravljak, Vuzenica, str. 20.

²⁷⁰ Rosenberg, Juden in Steiermark, 128–129.

²⁷¹ Jelinčič Boeta, Judje na Slovenskem, str. 262, 407, 410; Mravljak, Vuzenica, str. 20.

²⁷² Rosenberg, Juden in Steiermark, str. 87.

²⁷³ Mravljak, Vuzenica, str. 20; Pirchegger, Untersteiermark, str. 153; Kos, Vitez, str. 402; Rosenberg, Juden in Steiermark, str. 126.

- Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1976.
- RHSt II – Regesten des Herzogtums Steiermark, Zweiter Band, Zweiter Band, Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, 1320–1330. Ed. Reinhard Härtel, Annelies Redik. Graz : Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 2008.
- UBSt – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark I, II, III. Ed. Joseph von Zahn. Graz : Verlag des Historischen Vereines, 1875, 1879, 1903.
- UBSt IV – Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Vierter Band: 1260-1276. Ed. Heinrich Appelt, Gerhard Pferschy. Wien : Verlag Adolf Holzhausens Nachfolger, 1975.
- UBSt Erg. – Urkundenbuch des Herzogtumes Steiermark: Ergänzungsheft zu den Bänden I bis III. Ed. Hans Pirchegger, Otto Dungern. Graz : Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1949.
- ELEKTRONSKI VIR
- <http://www.archive.org/stream/archivfrsterrei27kmmgoog#page/n239/mode/1up>, 8.6.2010.
- LITERATURA
- Bleicken, Jochen et al.: *Svetovna zgodovina od začetkov do danes*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1981.
- Braumüller, Hermann: *Geschichte Kärntens*. Klagenfurt : Kärntner Heimatverlag, Buchhandlung Arthur Kollitsch, 1949.
- Dettelbacher, Werner: Österreich unter den Babenbergern. *Deutsche Geschichte: Die staufische Zeit (1152–1254)* (ur. Heinrich Pleticha). Band 3. Gütersloh : Bertelsmann, 1987, str. 347–360.
- Dopsch, Heinz et al.: *Die Länder und das Reich: Der Ostalpenraum im Hochmittelalter*. Wien : Ueberreuter, 1999.
- Fräss-Ehrfeld, Claudia: *Geschichte Kärntens: Das Mittelalter*. Band 1. Klagenfurt : Verlag Johannes Heyn, 1984.
- Görich, Knut: *Die Staufer: Herrscher und Reich*. München : Verlag C. H. Beck, 2008.
- Gradišnik, Aleksandra et. al.: *Dravograd na stičišču poti*. Dravograd : Občina, 2005.
- Hausmann, Friedrich: Die steirischen Otakare, Kärnten und Friaul. *Das Werden der Steiermark: die Zeit der Traungauer; Festschrift zur 800. Wiederkehr der Erhebung zum Herzogtum* (ur. Gerhard Pferschy). Graz, Wien, Köln : Verlag Styria, 1980, str. 225–275.
- Hoensch, Jörg K.: *Přemysl Otakar II. von Böhmen: Der goldene König*. Graz, Wien, Köln : Verlag Styria, 1989.
- Jelinčič Boeta, Klemen: *Judje na Slovenskem v srednjem veku*. Ljubljana : Slovenska matica, 2009.
- Kohla, Franz Xaver: *Kärntens Burgen, Schlösser und wehrhafte Stätten*. Klagenfurt : Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1953.
- Komac, Andrej: *Od mejne grofije do dežele: Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.
- Koropec, Jože: Obdravsko Selniško v srednjem veku. *Selnica ob Dravi: Zbornik ob 900-letnici kraja* (ur. Bernard Rajh). Selnica ob Dravi : Krajevna skupnost, 1993, str. 44–66.
- Koropec, Jože: Šentpavelski Remšnik do 15. stoletja. *Gestrinov zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 1999, str. 125–146.
- Koropec, Jože: *Zemljiške gosposčine med Dravogradom in Mariborom do konca 16. stoletja*. Maribor : Založba Obzorja, 1972.
- Kos, Dušan: *Blesk zlate krone: gospodje Svibenski – kratka zgodovina plemenitih nasilnikov*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003.
- Kos, Dušan: *In Burg und Stadt: spätmittelalterlicher Adel in Krain und Untersteiermark*. Wien : R. Oldenbourg Verlag, 2006.
- Kos, Dušan: *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- Kosi, Miha: Cruciferi–crucesignati. Prispevek k zgodovini križarskih vojn in križarskih viteških redov v 12.–13. stoletju. *Ad fontes: Otorepčev zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005, str. 303–343.
- Lechner, Karl: *Die Babenberger: Markgrafen und Herzoge von Österreich: 976–1246*. Wien, Köln, Weimar : Böhlau Verlag, 1992.
- Mlinarič, Jože: *Marenberski dominikanski samostan: 1251–1782*. Celje : Mohorjeva družba, 1997.
- Mravljak, Josip: *Dravograd, 1. del (1161–1261): Zgodovinski opis*. Dravograd : Tujsko-prometno društvo, 1932.
- Mravljak, Josip: *Vuzenica v srednjem veku*. 1. zvezek. Maribor : v samozaložbi, 1927.
- Niederstätter, Alois: *Die Herrschaft Österreich: Fürst und Land im Spätmittelalter*. Wien : Ueberreuter, 2001.
- Pferschy, Gerhard: Zur Beurteilung Siegfrieds von Mahrenberg. *Festschrift Friedrich Hausmann* (ur. Herwig Ebner). Graz : Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1977, str. 367–378.
- Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. München : R. Oldenbourg Verlag, 1962.
- Pirchegger, Hans: *Landesfürst und Adel in Steiermark während des Mittelalters*. 1. Teil. Graz : Selbstverlag der Landeskommission, 1951.

- Pirchegger, Hans: *Landesfürst und Adel in Steiermark während des Mittelalters*. 2. Teil. Graz : Selbstverlag der Landeskommission, 1955.
- Pirchegger, Hans: *Landesfürst und Adel in Steiermark während des Mittelalters*. 3. Teil. Graz: Selbstverlag der Landeskommission, 1958.
- Ravnikar, Tone: *Posesti plemiške družine iz Orta na Savinjskem*. *Studia Historica Slovenica*, 8, 2008, št. 2–3, str. 565–583.
- Ravnikar, Tone: *Po zvezdnih poteh: Savinjska in Šaleška dolina v visokem srednjem veku*. Velenje : Muzej, 2007.
- Rosenberg, Arthur: *Beiträge zur Geschichte der Juden in Steiermark*. Wien, Leipzig : Wilhelm Braumüller, 1914.
- Spreitzhofer, Karl: *Georgenberger Handfeste: Entstehung und Folge der ersten Verfassungsurkunde der Steiermark*. Graz, Wien, Köln : Verlag Styria, 1986.
- Thorau, Peter: *Die Kreuzzüge*. München : Verlag C. H. Beck, 2008.
- Vischer, Georg Matthäus, Schuller, Anton Leopold: *Topographia ducatus Stiriae*; 1681, 1. Band, 2. Band. Graz : Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1976.
- Vocke, Roland: *Von Kaiser Heinrich VI. bis zum tragischen Ende der staufischen Herrschaft*. *Deutsche Geschichte: Die staufische Zeit (1152–1254)* (ur. Heinrich Pleticha). Band 3. Gütersloh: Bertelsmann, 1987, str. 255–322.
- Webernig, Evelyne: *Landeshauptmannschaft und Vizedomamt in Kärnten bis zum Beginn der Neuzeit*. Klagenfurt : Verlag des Kärntner Landesarchivs, 1983.

S U M M A R Y

The Trixen family

The Trixen family appeared in written sources between the 12th and 14th century. Its members were mostly ministeriales of Styrian dukes and held fiefs granted to them by the Diocese of Gurk (Krka), the Archdiocese of Salzburg, Carinthian dukes and the

Monastery of St. Paul. In the 13th century the family was divided into several branches, four of which had their seats in the present-day Slovenian territory, namely the Mureck (Cmurek), Unterdrauburg (Dravograd), Mahrenberg (Marenberg) and Saldenhofen (Vuzenica) branch.

The Mureck branch of the Trixen family existed in the period 1172–1240. Reimbert was a name typically given to its male members. By the first half of the 13th century all members of the Mureck branch gained considerable reputation among Styrian ministeriales, most notably Reimbert II of Mureck, who participated in several important political developments of the day. The Trixen family did not build its castle in Saldenhofen until 1161. The branch that settled there became extinct after 1311. In 1238 Henry of Saldenhofen held, among others, office at the court of Emperor Frederick II in Pavia. The founder of the Mahrenberg branch of the Trixen family was Albert of Mahrenberg. But the branch, which established the Dominican Monastery of Mahrenberg, was not to last long, ending already with Albert's son Siegfried who died childless. The latter had contacts with many potentates of the time. According to the writings of Ottokar of Geul, Siegfried died violently in Prague sometime between 1271 and 1272. The members of the Saldenhofen branch of the Trixen family built the Saldenhofen castle by 1238. The Saldenhofen branch became extinct in 1374, with the death of Cholo V, the last member of the Trixen family of Saldenhofen.

Although having the status of ministeriales, several members of various branches of the Trixen family rose to important political functions. This was mostly owing to their reputation, power and contacts with various ecclesiastical and secular potentates of the time. They were, among others, allies of the dukes of Styria and Carinthia, escorting them even when the dukes took their activities outside their duchies and needed a military entourage. In cases where a duke or an emperor was in need of military support and assistance, the legal status of the family was of little consequence, and he welcomed every nobleman who was willing to offer his service.